

ŘÁDKY PRO VÁS

kulturně-osvětový věstník prostějovský

ročník 2024

číslo 4

OBSAH

Úvodník

Kristina Veselá: ...tolikrát jsi Prostějovanem3

Téma

Petr Sokol: Cyril Svozil – prostějovský Mussolini, radní sám
za sebe i oblíbený dobrodinec4

Osobnosti

Josef Julínek: Dirigentka Anna Dočkalová a Prostějov12

Památky

Karel Kavička: Něco z moderní historie kostela sv. Cyrila
a Metoděje v Prostějově15

Zajímavost

Jan Jankůj: Národní strom Moravy24

Obrazem

Lenka Sehnalová, Bob Pacholík: Sochy a města III.27

Prostějovská archeologie aktuálně

Pavel Fojtík: Osada prvních moravských zemědělců
v Prostějově-Vrahovicích30

Historie regionu

Petr Jiráček: Před sto lety působila v Němčicích nad Hanou
náboženská sekta32

Lubomír Novotný: Na okraji38

Michaela Kokojanová: O hanácké Popelce44

Oldřich Václavík: Úryvek z historie archivu v Prostějově50

Výročí osobností Prostějovska

Tomáš Cydlík: Vzpomínka na Alžbětu Zelenou52

Úhel pohledu

Luboš Veselý: Jazykovědec František Kopečný nejen mýma očima56

Recenze

Stanislav Vaněk: Kníže Karel I. z Lichtenštejna 1569–1627.
Finance – majetek – politika61

Povídka pro vás

Jana Hrušková: Matykovi, jovínko hovínko a koně63

PRO

... tolikrát jsi Prostějovanem

Kristina Veselá

Kolik řečí umíš, tolikrát jsi člověkem. Podivuhodná pravda, kterou v malém potvrzuje každé nové slůvko z cizího jazyka, jehož význam pronikneš, každá realie z cizí kultury, kterou poznáš – jsou to okénka k hlubšímu pochopení skutečnosti, k hlubšímu poznání pravdy. Připomíná se mi doba před mnoha lety, kdy jsem jako mladé děvče poprvé četla Čapkovu noetickou trilogii – jak se mi srdce sevřelo strachem z toho, že pravda není jedna, a i kdyby byla, je nepoznatelná a neuchopitelná... Ale pak, jako protipohyb toho sevření, přišlo jakési zalapání po dechu způsobené tím velkým uvědoměním si, že pravda JE jedna a LZE ji poznat, a to právě i díky mnohosti, rozličnosti pohledů...

Na křižovatce dob (zdroj: A. Š. P, 1935)

Kam mířím? K myšlence, že lidé snad proto žijí ve společenství, aby jeden druhého doplňovali a navzájem si pomáhali pochopit, co je pravda a co je smysl toho, co všichni žijeme.

Při redigování našeho časopisu se mi pootevřela ta pomyslná okénka do prostor, které jsem dříve neznala, osudy spoluobčanů, o nichž jsem dříve nikdy neslyšela, a jejich dílo, tak nečekaně krásné a veliké (nebo někdy zdvihající varovný prst „tudy ne“), mě opět nutí zalapat po dechu – úžasem nad tím, na co je mi jako Prostějovance dáno navazovat, i závratí z toho, že i já mám vytvářet cosi, na co by mělo smysl jednou navázat... Nějak ostřeji si uvědomuju, jak potřebné je poznávat minulost místa, kde žiju, i pravdu těch, kteří zde žili dříve nebo žijí dnes, jak přínosné je poznávat nejen ten můj Prostějov, ale i Prostějovy mých blízkých, Prostějovy mých neblízkých, Prostějovy předků... i přemýšlet o Prostějově našich potomků. Lepší pochopení – lepší prožití toho, kdo jsem.

Prostě kolik Prostějovů znáš, tolikrát jsi Prostějovanem.

Přeju Vám obzory rozšiřující počtení!

Mgr. Kristina Veselá
(1979, Prostějov)

Vystudovala bohemistiku na Filozofické fakultě UP v Olomouci, v letech 2006–2012 působila na Arcibiskupství pražském jako šéfredaktorka diecézního periodika, nyní je knižní redaktorkou, zaměřuje se na křesťanskou literaturu.

Cyril Svozil – prostějovský Mussolini, radní sám za sebe i oblíbený dobrodinec

Petr Sokol

Jednou z nejbarvitějších postav prvorepublikového Prostějova se stal advokát a politik Cyril Svozil. Dvakrát měl blízko k postu prostějovského starosty, ale nikdy na něj nedosáhl. Krátkodobě přitom patřil k nejvýraznějším celostátním osobnostem československého fašismu. „Je mnoho těch, kteří v něm viděli příštího československého Mussoliniho,“ napsali o něm proto v nekrologu *Hlas z Hané*. Zároveň ale jako první dokázal vytvořit nezávislou kandidátku, která se probíjela na prostějovskou radnici bez podpory některé z politických stran.

Hanácká politická dynastie

Cyril Svozil se stejně jako řada dalších prostějovských osobností ve městě, kde působil, nenarodil. Byl rodákem ze Seničky u Litovle, kde se 16. dubna 1886 narodil do rodiny, které by slušelo označení hanácká politická dynastie. Jeho dědeček Josef Svozil byl v Seničce rychtářem a patřil také k těm, kteří vedli v roce 1848 deputaci rolnických Hanáků k císaři, která v Olomouci žádala panovníka o ústavu. Otec Cyrila Svozila se také jmenoval Josef, hospodařil na svém gruntu v Seničce a výrazně se zasadil o rozvoj pěstování chmele na Hané. Stal se starostou Seničky a následně i předsedou okresního starostenského sboru v Litovli. V okresním městě založil český Rolnický akciový pivovar a sladovnu. Opakovaně byl jako zástupce

*Cyril Svozil
(zdroj: archiv autora)*

konzervativních rolníků volen ve venkovském volebním obvodu Litovelsko a Konicko do zemského sněmu a později i do říšské rady. Patřil k iniciátorům a propagátorům organizace, která by sdružovala všechny české rolníky, a založil obdobně orientované noviny *Selská stráž*.

Jeho syn Cyril vystudoval práva a po absolutoriu odešel pracovat do Prostějova, kde se stal v roce 1912 koncipientem v advokátní kanceláři doktora Znojila a následně v kanceláři prostějovského zastupitele a po určité době i poslance Václava Perka, která tehdy působila v budově

prostějovského zámku. Ve svém novém domově se také v roce 1913 oženil s dcerou provozovatele Národní kavárny.

*Palác Živnostenské banky v Prostějově
(zdroj: SOkA Prostějov)*

Po sedmi letech se Cyril Svozil osamostatnil a otevřel si advokátní kancelář v části svého bytu v tzv. paláci Živnobanky na rohu Kravárovy ulice a hlavního náměstí, tedy v domě, kde dnes sídlí plzeňská restaurace. Díky nárůstu klientů se Svozilova rodina brzo musela stěhovat a na původní adrese ponechat jen advokátní kancelář. Až do smrti proto Cyril Svozil s rodinou žil ve druhém poschodí domu s typickým arkýřem, kterému se později říkalo

U Hochwaldů, na tehdejší adrese Rašínova brána (dnes Dukelská brána) číslo 4.

Kromě rozvíjející se advokátní praxe se Cyril Svozil v Prostějově velmi aktivně zapojil také do veřejného života. Působil v národních spolcích a stal se jednatelem Sokola. V roce 1918 patřil k zakladatelům stranické organizace České státoprávní demokracie, do níž se sloučily hlavní občanské strany. Ve straně, která se později přejmenovala na národní demokracii, patřil k výrazným postavám, ačkoli byl počítán k mladému křídlu strany. Tomu odpovídala i jeho volba do čela mládežnické organizace strany, která se jmenovala Mladá generace. Šéfem mladých národních demokratů ve městě se přitom stal až ve čtyřiceti letech.

V prvních komunálních volbách v samostatném Československu byl v červnu 1919 zvolen do prostějovského zastupitelstva ze sedmého místa kandidátky národní demokracie a následně zasedl v červenci téhož roku i v radě města, kde vedl právní odbor. Mladý právník ale i nadále stoupal ve stranické i městské hierarchii. V „nevolbách“ v roce 1920 již kandidoval ze třetího místa a obhájil i pozici radního (tentokrát v čele železničního odboru). Po úmrtí prvního náměstka starosty a národního demokrata Jakuba Nekuly vystoupal Cyril Svozil ještě výše, protože byl zvolen na uprázdněné místo a stal se druhým mužem města. V roli prvního zástupce sociálnědemokratického starosty Stanislava Manharda se poprvé velmi přiblížil nejvyšší funkci v městské samosprávě, protože v době staros-

tovy dlouhodobé nemoci po řadu měsíců řídil město. Cyril Svozil se i proto jevil jako budoucnost národní demokracie ve městě a celém regionu.

Šestinedělní poslanec

Ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 1920 byl Cyril Svozil nominován na třetí místo kandidátky národních demokratů a agrární opozice, kterou v olomouckém volebním kraji vedl rektor brněnské Masarykovy univerzity Karel Engliš. Svozil zvolen nebyl, ale z této kandidatury vznikla zápleтка, která na dlouho ovlivnila jeho další politické kroky.

Jediný národní demokrat zvolený v olomouckém volebním kraji – výrazný ekonom Karel Engliš – se totiž s národní demokracií názorově postupně rozešel a v roce 1925 z ní vystoupil a následně se v září tohoto roku i vzdal poslaneckého mandátu. Národní demokracie se ovšem rozhodla, že za něj do Poslanecké sněmovny nenastoupí první náhradník (rolník František Zavřel), ale až další v pořadí. Tím byla právě vycházející hvězda strany – Cyril Svozil, který se stal 18. září 1925 složením slibu poslancem.

Ve sněmovně Cyril Svozil projevil svůj řečnický talent i typický temperament. Hodně se diskutovalo o jeho vystoupení na sněmovní schůzi, kde trefně odpověděl na projev komunistického poslance z Podkarpatské Rusi, ale zároveň v něm k překvapení koaličních partnerů vyzval i k vyšetření údajných pochybení činovníků agrární strany. Byl za to pokárán od agrárníků i vlastní strany, a i tento moment možná přispěl k jeho

pozdější nechuti ke stranické disciplíně a koaličním dohodám. Poslanecká kariéra prostějovského zástupce ovšem trvala jen šest týdnů, protože v listopadu 1925 se volila nová Poslanecká sněmovna a Cyril Svozil se kvůli těmto volbám dostal do střetu s dlouholetým lidrem národní demokracie v Prostějově Ondřejem Příkrylem. Neuspěl v něm, takže se o Svozilovi později v konkurenčních novinách s trochou posměchu psalo jen jako o šestinedělním poslanci.

Střet s Příkrylem

MUDr. Ondřej Příkryl
(zdroj: Soka Prostějov)

Nestor národního Prostějova, bývalý starosta a básník Ondřej Příkryl byl od roku 1920 senátorem, ale

mnozí, včetně Cyrila Svozila, čekali, že již mandát nebude obhajovat, o čemž Příkryl několikrát sám mluvil. V roce 1925 mu bylo šedesát tři a předpokládalo se, že v místní národní demokracii dojde ke generační obměně. Svozil se proto před sněmovními volbami pustil do boje o první místo na kandidátce do Poslanecké sněmovny v rámci olomouckého volebního kraje, jenže Ondřej Příkryl se nechal nečekaně „přemluvit“ spolustraníky a ohlásil svou opětovnou kandidaturu na lídra krajské listiny do Senátu. Prostějov si nemohl činit nárok na to, aby měl na národnědemokratické kandidátce lídra do Sněmovny i Senátu, a musel jedno z těchto míst přepustit „zbytku“ volebního kraje. Volitelné místo proto zbylo jen na Příkryla a Svozil si ze sestavování kandidátky odnesl pocit zrady. Nenaplnil sice pověsti, o nichž se psalo v novinách, že bude na truc kandidovat za tzv. práškovce, odštěpené od agrárníků, a přijal druhé, téměř jistě nevolitelné místo na národnědemokratické kandidátce. Zvolen nebyl, ovšem stejný osud kvůli oslabení národní demokracie potkal i Ondřeje Příkryla a prostějovští národní demokraté úplně ztratili zastoupení v československém parlamentu. Svozil se v takové situaci vzdal nejprve všech stranických funkcí a po vzájemné polemice s Ondřejem Příkrylem na stránkách novin z národní demokracie vystoupil. Národní demokraty Svozil opustil, přestože ho podle memoárové knihy jeho dcery, spisovatelky Hermy Svozilové-Johnové *Hanácká saga* dokonce až domů přišel přesvědčovat samotný celostátní vůdce strany Karel Kramář.

Vůdce moravských fašistů

Cyrl Svozil tím ale nehodlal ukončit své politické působení. V novinách se objevily spekulace o jeho možné spolupráci s lidovci nebo již zmíněnými práškovci. Svozil dal ovšem přednost novému hnutí, které se krátce předtím zrodilo a částečně vycházelo i z jeho bývalé národní demokracie. Jednalo se o fašistické hnutí, které zdůrazňovalo československý nacionalismus a kritizovalo stranictví a parťajničnění. Oba tyto momenty byly Svozilovi blízké, a proto se plně do nového hnutí zapojil. V počátku byl spíše zastáncem fašistického proudu, který nechtěl budovat novou politickou stranu, ale později se zapojil i tímto směrem. Dal se do služeb fašistického hnutí nejenom on osobně, ale poskytl mu rovněž v Prostějově vydávané noviny *Selská stráž*, které převzal po svém otci. Svozil objížděl jako řečník fašistické schůze v Prostějově i okolí a rychle se vypracoval mezi vůdčí představitele fašismu na celé Moravě.

Černý první máj

Prostějov se proto logicky stal jednou z hlavních moravských fašistických bašt. Uskutečnil se zde z tohoto důvodu i první zemský fašistický sjezd, který proběhl za účasti 154 delegátů na 1. máje 1926 v sále „Černého dvora“ a byl doprovázen mohutným táborem lidu. Podle Svozilovy *Selské stráže* šlo v průvodu městem 1800 fašistů „v černých blůzách“ a s hesly „Blaho vlasti budiž nejvyšším zákonem“, „Za práci pro vlast se neplatí“ či „Proti

idei ideu, proti pěsti pěst“. Průvod byl zakončen táborem lidu na náměstí před sokolovnou a zámek, kterého se mělo zúčastnit až osm tisíc lidí. Prvním řečníkem byl právě Cyril Svozil, který účastníky nechal na prapor slovanských barev přísahat, že si nadále „nenechají rozkrádat republiku“. Během jednoho z největších veřejných vystoupení fašistů v celém Československu došlo i k potyčce se zástupci komunistické strany. Několik komunistů, kteří fašistické shromáždění chtěli narušit, bylo zatčeno, proti čemuž následně protestovali zástupci prostějovských levicových stran.

V tomto období se o Cyrilu Svozilovi začíná mluvit jako o československém Mussolinim, přestože on sám nebyl zastáncem italské inspirace československých fašistů a spíše sázel na autenticky československý nacionalismus a panslovanství. Díky poslanecké zkušenosti,

vlastnictví novin, organizačním schopnostem i řečnickému nadání byl Svozil klíčovou osobností fašistů na celorepublikové úrovni, zasedal v jejich nejvyšším orgánu, zvaném direktorium, a mohl aspirovat na vedení celého hnutí. Do této role ale místo něj nastoupila nová posila fašistů – generál a bývalý velitel československých legií v Rusku Radola Gajda. Svozilovu tehdejší pozici mezi fašisty dokresluje i fakt, že to byl právě on, kdo na „říšském sjezdu“ Národní obce fašistické na počátku ledna 1927 v Brně oficiálně Gajdu vyzval, aby se postavil do čela této fašistické strany, a to slovy: „Bratře generále, veďte nás jako svoje hochy na Sibiři od vítězství k vítězství.“

Proti generálovi

Oba aktéři velkého nástupu legendárního legionáře do čela československých fašistů se ovšem krátce po něm začali názorově rozcházet. Rozhárané fašistické hnutí se rozeštoupilo zjednodušeně řečeno na české a moravské křídlo. První vedl Radola Gajda, druhé Cyril Svozil. Lišili se hlavně v názorech na to, zda má být v čele fašistické strany jeden neomezený vůdce, nebo několikačlenné vedení. Svozil zpočátku nevystupoval proti samotnému Gajdovi, ale proti jeho „rádcům“ a jeho okolí. V únoru 1928 roztržka vyvrcholila svoláním dvou sjezdů Národní obce fašistické (NOF). Jeden, ten „Gajdův“, se konal v Praze, zatímco Cyril Svozil své věrné svolal na „vzdoroslňem“ do Olomouce. Na něm přítomní delegáti místních fašistických jednot odhlasovali odvo-

Radola Gajda
(zdroj: sbírka VHÚ)

lání Radoly Gajdy z funkce vůdce NOF a stranu přejmenovali na Národní tábor československý. Cyrila Svozilovi sjezd nabídl, aby se stal novým vůdcem, ale ten to odmítl a podpořil širší vedení.

K Národnímu táboru se přihlásila nejenom prostějovská jednota NOF, ale i skoro všechny fašistické organizace na Prostějovsku i střední Moravě. Celostátně ale většina zůstala na straně Gajdova vedení, které v reakci na toto dění Cyrila Svozila ze stranických řad vyloučilo. Gajdovi věrný tisk tehdy dokonce psal: „Ani Beneš, ani Svozil nás nezničí.“

Svozilův Národní tábor oficiálně odmítal být politickou stranou a chtěl československý fašismus vrátit do „doby předvůdcovské“. Nové hnutí ovšem krátce po jeho vzniku opustil samotný Cyril Svozil, který se s idejemi fašismu rozžehnal článkem v *Selské stráži*, jež postupně změnila název na *Fašistickou stráž* a následně na *Stráž Národního tábora*.

Po rozchodu s fašismem zanechal Cyril Svozil celostátní politiky, ale byl natolik politickým člověkem, že bez veřejného života nevydržel dlouho. V krátkém „nepolitickém“ období se věnoval zejména jim vedenému spolku *Klub přátel umění*, který podporoval místní umělce. Zůstal také velkým fanouškem fotbalového odboru SK Prostějov i činovníkem menšinářského hnutí, které podporovalo Čechy žijící ve většinově německých oblastech.

Radní sám za sebe

V prosinci 1928 se ovšem mezi kandidátkami pro prostějovské ko-

munální volby objevila listina, na níž bylo jediné jméno – „Dr. Cyrill Svozil“. Jeden z jeho předvolebních plakátů tehdy výmluvně říkal: „Jdu do voleb sám, abych protestoval tak proti vázaným kandidátkám“. Na jiném zase stálo: „Jdu do voleb sám, nevázan nikým a ničím. Proti stranickosti. Dr. Cyrill Svozil“. Samostatná kandidátka Svozilova si připsala senzačních 1265 hlasů, což znamenalo téměř celých sedm procent všech hlasů. Z jedenácti kandidujících stran skončila sedmá a porazila i třeba živnostníky, sionisty nebo Národní stranu práce.

Průkopník nezávislé kandidátky v prostějovské politice se tím stal hlavním překvapením tehdejších voleb a, jak připomínají paměti jeho dcery Hermy Svozilové-Johnové, psala o tomto ojedinělém úspěchu kandidátky jednoho muže i tehdejší celostátní média. Cyril Svozil byl s tímto výsledkem jednoznačně zvolen zastupitelem, ale měl podle něj dokonce i nárok na další dva zastupitelské mandáty, přestože na kandidátní listině byl sám. Tehdejší volební zákon mu ovšem umožnil nominovat dva nekandidující zástupce, kteří se stali členy městského zastupitelstva za jeho skupinu. I při jejich výběru Cyril Svozil projevil instinkty politika a zvolil známého dětského lékaře Karla Pacholíka (příbuzného fotografa a polistopadového zastupitele města Boba Pacholíka, jehož otce byl Karel Pacholík bratrancem) a soustružníka Františka Coufala.

Tři mandáty „skupiny Dr. Svozila“ přitom stačily i na zastoupení v městské radě, kterou nově vedl sociálnědemokratický starosta Vilém

Otáhal. Při její volbě se klub Svozilových zastupitelů přes očekávání pravice nespojil s občanskými stranami a zůstal plně nezávislý. Městská rada se ovšem tehdy podle zákona obsazovala poměrně a tři zastupitelé dostačovali v tomto systému „svozilovcům“ na nárok na jedno místo radního, kterým byl logicky na ustavujícím jednání v lednu 1929 zvolen sám Cyril Svozil. Stal se díky tomu prvním nestranickým radním v dějinách města.

O čtyři roky později v dalších komunálních volbách byl už zisk kandidátky „Dr. Cyrill Svozil“ o něco slabší, když si jeho samostatná

listina opět s jediným jménem připsala 756 hlasů, což znamenalo 3,96 % všech hlasů. Cyril Svozil si tím nejen zajistil znovuzvolení do městského zastupitelstva, ale také možnost „jmenovat“ ještě jednoho dalšího zastupitele. Tentokrát sáhl po profesorovi prostějovské reálky Janu Jonášovi, který byl jeho politickým soupeřem již za časů krátkého angažmá ve fašistickém hnutí.

Oslabení Svozilovy kandidátky vedlo ke ztrátě jeho místa v městské radě, ale přesto zůstal Cyril Svozil v centru politického dění na prostějovské radnici. Starostou byl sice v lednu 1933 zvolen národní

MĚSTSKÁ RADA ZVOLENÁ POPRVÉ DLE NOVÉHO VOLEB. ŘÁDU
DO OBCÍ ROKU 1919. ROZPUŠTĚNA NÁSLEDKEM PŘIPOJENÍ OBCE
ŽIDOVSKÉ V LEDNU 1920.

*Prostějovská městská rada, Cyril Svozil (první stojící zleva)
(zdroj: sbírky Muzea a galerie Prostějov)*

demokrat Jan Sedláček, ale jeho pravicová většina v zastupitelstvu se postupně rozpadla a dva Svozilovy hlasy mohly být jazýčkem na vahách.

Během roku 1935 se o Cyrilu Svozilovi ve městě hodně spekulovalo jako o budoucím starostovi, který by v čele spojení levicových a středových stran mohl nahradit národního demokrata Jana Sedláčka. Potvrzovalo to i velký posun Cyrila Svozila v politickém spektru a mohlo být završením starého příběhu, kdy Svozilovo místo korunního prince prostějovské národní demokracie ve 20. letech zaujal právě Jan Sedláček.

Ani tentokrát ale Cyril Svozil na nejvyšší post v prostějovské samosprávě nedosáhl. Zastavila ho totiž předčasná smrt. V posledních letech se potýkal se srdečními problémy a osudnou se mu stala druhá srdeční mrtvice, které ve svém bytě podlehl o osmé hodině ranní 14. září 1935, a to ve věku pouhých 49 let.

Svozilův pohřeb byl velmi početně navštíven prostějovskou veřejností. Jeho životní příběh ve vzácné shodě ocenily všechny prostějovské noviny. Ty méně zdůrazňovaly rétorické a komentátorské rány, které Cyril Svozil za života nikdy neváhal

rozdávat, či nehanácký temperament, který ho často vedl do ostrých sporů. Naopak vyzvedly jeho veřejnou činnost a práci pro Prostějov a vzdaly hold „věrnému synu Hané a národa, vysoceváženému patriciovi našeho města“.

České slovo dalo k dobru příběh, který charakterizoval oblibu Cyrila Svozila jako advokáta. V jednom jeho případu měl v zastoupení klienta žalovat hajného z Malého Hradiska Metoděje A. za malý přestupek. Před soudním jednáním napsal hajný Cyrilu Svozilovi dopis, v němž stálo „Pane Cyril, přece my dva věrozvěstové se nebudeme soudit. S úctou Metoděj A.“ K soudu v této věci nedošlo. Cyril Svozil žalobu stáhl...

Ani brzkým odchodem Cyrila Svozila z tohoto světa ovšem neskončila hanácká sága politické dynastie, k níž patřil. Jeho dcera Herma se totiž dva roky po smrti otce provdala za prostějovského sociálně-demokratického starostu Oldřicha Johna, který politickou kariéru dovršil v letech 1948 až 1953 jako poúnorový komunistický předseda Národního shromáždění.

PhDr. Petr Sokol, Ph.D.
(1974, Praha)

Vystudovaný politolog se specializací na politickou geografii, na fungování voleb a politických stran, na vztah sportu a politiky a na vexilologii. Působil na několika vysokých školách, aktuálně přednáší na Institutu pro veřejnou správu v Praze. Pravidelně publikuje v časopisu Reflex. Je autorem či spoluautorem několika odborných článků a publikací. Je členem České vexilologické společnosti a České společnosti pro politické vědy. Pracuje v Evropském parlamentu.

Dirigentka Anna Dočkalová a Prostějov

Josef Julínek

Anna Dočkalová, 1903
(zdroj: archiv autora)

Tímto příspěvkem chceme přiblížit zájemcům o historii Prostějovska osobnost Anny Dočkalové (1886–1949). Ve své době patřila k nevelkému počtu žen s velkým hudebním nadáním. Jaká je ovšem cesta takového nadaného člověka až na scénu velkých kulturních institucí? Příběhy těch nejznámějších hudebníků jsou již detailně zmapovány, avšak zájemce o historii, v tomto případě

regionu, může stále překvapit něco nového.

Anna Dočkalová se narodila v roce 1886 v Bousíně na Dražanské vrchovině. V šesti letech se s rodinou přestěhovala do Bedihoště, kde její otec, František Dočkal, vyučoval na obecní škole. Na otázku, čím vším byla Anna Dočkalová, lze stručně odpovědět: sólistkou opery Deutsches Opernhaus v Berlíně, členkou opery Národního divadla v Brně, dirigentkou ženského pěveckého sboru Vlastimila v Prostějově, sbormistryní a lektorkou hudební výchovy též na Komenského univerzitě v Bratislavě a Reálném gymnáziu v Praze.

My se zaměříme jen na období jejího působení v Prostějově.

V roce 1927 začalo dvouleté působení Anny Dočkalové jako obětavé dirigentky prostějovského Ženského pěveckého sboru Vlastimila. Zřizovatelem prostějovského pěveckého sboru byla ženská pěvecko-vzdělávací jednota Vlastimila. Uvedené pěvecké těleso vedla Anna Dočkalová v letech 1927 až 1929, přičemž odborná veřejnost zaznamenala jistý slibný vzestup jeho umělecké činnosti. Právě do tohoto období spadá také počátek spolupráce s Dobroslavem Orlém. Profesor Dobroslav Orel (1870–1942) byl nejenom vzdělaným muzikologem, ale také duchovně hluboce založeným člověkem. V průběhu své mnohaleté kariéry působil jako vysokoškolský pedagog, a dokonce

rektor Univerzity Komenského v Bratislavě. Vrátime-li se k Anně Dočkalové a jejímu „zaměstnanec-kému“ působení v Prostějově, potom musíme uvést koncertní vystoupení pěvecké jednoty Vlastimila v prostějovském Městském divadle dne 2. dubna 1927. Na programu byly ukázky z tvorby L. Janáčka, J. B. Foerster, E. Griega. Sólo v Griegově skladbě *Před branami kláštera* zpívala Anna Dočkalová. Orchestrální sbory řídili Anna Dočkalová a Vladimír Ambros. S příznivým ohlasem se setkal společný koncert prostějovských pěveckých sborů Vlastimily a Orlice s bratislavským Akademickým pěveckým sdružením (APS) a Slovenskou filharmonií. Společný hudební svátek proběhl 8. prosince 1928. Hudebnímu vystoupení předcházel proslav Dr. Aloise Kolíska. Pořadatelé koncertu využili skvělého řečnického talentu a schopnosti A. Kolíska mluvit vždy originálně, s velkou znalostí, odborností a erudiicí o světě hudby.

K osobě Aloise Kolíska rádi uvádíme, že to byl rodák z Protiťanova na Draňanské vrchovině (1868–1931), který pracoval pro česko-slovenskou vzájemnost a při obhajobě práv Slováků. Od papeže obdržel titul monsignor, vyučoval na Univerzitě Komenského v Bratislavě. Byl to také velký milovník a znalec slováckého a slovenského folklóru, zpěvák, cimbalista, sběratel lidového umění.

Na onom společném prosincovém koncertě byla uvedena díla B. Smetany, J. L. Belly a V. Nováka. Za dirigentským pultem se střídali Anna Dočkalová, Dobroslav Orel a Zdeněk Folprecht, kapelník Slovenského

národního divadla. Bellova kantáta *Svatba Jánošíka* je pro nás zajímavá tím, že byla zkomponována nedávno předtím, než ji Vlastimila uvedla prostějovským posluchačům. Jak a odkud dirigentka skladbu znala? Víme, že usilovala o společný koncert prostějovských pěveckých spolků s bratislavským Akademickým pěveckým sdružením, vedeným univerzitním profesorem Dobroslavem Orem. V době této krátké spolupráce českých a slovenských pěvců poznal Dobroslav Orel vynikající sbormistrovské a pěvecké umění Anny Dočkalové. A protože byla zanícenou propagátorkou bratrství Čechů a Slováků již dříve, nedalo prof. Orlovi

Anna Dočkalová, 1929
(zdroj: archiv autora)

*Dobroslav Orel a Zdeněk Folprecht
(zdroj: Wikipedie a Aukro.cz)*

mnoho práce, aby ji získal pro Bratislavu.

Po všech stránkách největším a nejdůležitějším společným projektem období, v němž Anna Dočkalová působila jako sbormistryně Vlastimily, bylo scénické nastudování Dvořákova oratoria *Svatá Ludmila*. Uvedeno bylo v roce 1929 jako součást oslav svatováclavského milénia. Prostějovské pěvecké sbory Vlastimila a Orlice společně s bratislavským Akademickým pěveckým sdružením předvedly oratorium nejprve na prvním Všeslovanském sjezdu pěveckém, který se konal o svatodušních svátcích v Poznani, tedy 19.–21. května 1929. Autentický popis festivalu v Poznani podává podrobně zpracovaná kronika mužského pěveckého spolku Orlice. Nej-

radostnější dojmy přineslo českým pěvcům provedení Dvořákovy *Svaté Ludmily* v sobotu 18. května 1929 ve Velkém Teatru. Spolehlivou pomocnicí při přípravě oratoria *Svatá Ludmila* byla bezesporu Anna Dočkalová. Spolupracovala, jako pomocná režisérka, také s hlavním režisérem poznaňského divadla Zdeňkem Ruthem Markovem. Zprávy v tisku nešetřily superlativy. Významný polský dirigent, režisér, muzikolog a pedagog Zygmunt Latoszewski podal o celé události detailní zprávu v ranním vydání novin *Kurjer Poznański*. Kritika a všichni přítomní se shodli v názledu, že tato krásně provedená Dvořákova skladba se stala vrcholným podnikem celého poznaňského festivalu. Scénické provedení *Svaté Ludmily* pak bylo ještě v Praze a Prostějově. Prostějovské publikum jej zhlédlo 28. září 1929 při příležitosti šedesátiletého jubilea prostějovské pěvecké jednoty. To byla také příležitost k ocenění dirigentky souboru. Bylo také oznámeno, že Anna Dočkalová se loučí s Prostějovem, neboť odjíždí do zahraničí. Památná zůstala poslední slova z hlavního proslovu: „Odchází Vlastimile člen, jehož bude po dlouhou dobu postrádáno.“

Ing. Josef Julínek
(1951, Bousín)

Dlouhodobě se věnuje historii a vlastivědě Drahanské vrchoviny, kde žije ve své rodné obci Bousín. Je absolventem Vysoké školy zemědělské v Brně (1975). Vedle článků o ekonomice zemědělství se autorsky podílel na vydání devíti publikací o kulturněhistorickém vývoji drahanského regionu.

Něco z moderní historie kostela sv. Cyrila a Metoděje v Prostějově

Karel Kavička

*Kostel sv. Cyrila a Metoděje na Brněnské třídě
(foto: archiv autora)*

Kostel sv. Cyrila a Metoděje tvoří dominantu jižní části města. S areálem bývalého kapucinského kláštera je památkou doby, dnes zasazeným do moderní bytové zástavby, která vznikla na místě malebných, v šedesátých až sedmdesátých letech 20. století postupně zbořených nízkých domků po obou stranách Brněnské, dříve Žešovské ulice. Město se v té době prudce rozvíjelo a muselo řešit bytovou otázku lidí, kteří přicházeli do města za prací. Mnozí z nich spojili své osudy i s osudem kostela sv. Cyrila

a Metoděje, který zejména jejich děti ovlivnily.

Památky v době totalitního režimu

V šedesátých a sedmdesátých letech minulého století se začala budovat v Prostějově panelová sídliště, která postupně obklopila historické jádro Prostějova ze všech světových stran. Město tak úplně změnilo svou tvář a dosáhlo historicky nejvyššího počtu obyvatel blížícího se padesáti tisícům.

Komunistický režim nechal chátrat historické budovy města, zejména však církevní památky. Největší a neopravitelné chyby se dopustil zbouráním středověkého špalíčku budov na náměstí T. G. Masaryka, na jehož místě postavil nový chrám konzumní společnosti, obchodní dům Prior. V sedmdesátých letech minulého století bylo také zbořeno středověké židovské město, a to jeho jižní i severní část. Zbořili i dochovanou jižní část hradební zdi. Na uvolněných, historicky nejcennějších pozemcích v centru města zřídili parkoviště, která jsou zde dodnes.

Středověké židovské město mohlo být dnes chloubou Prostějova stejně jako v Třebíči, kde je zrekonstruované staré židovské město zapsáno v seznamu UNESCO. Stalo se chloubou města a centrem domáčí

i zahraniční turistiky. Prostějov může Třebíči jen závidět. Na místě dnešních bezúčesných parkovišť mohly být rekonstruované křivolaké středověké uličky s rekonstruovanými domy s kavárničkami, prodejny, galeriemi, propojené dodnes zachovanými klenutými průchody s Žižkovým a Masarykovým náměstím. Místo nich postavil režim na půdorysu středověkého města megalomanský kulturní dům tzv. Kascentrum (kulturní a společenské centrum), tržnici, která zakrývá pohled na nejstarší stavební památku ve městě a svým stylem se k ní nehodí, a již zmíněná parkoviště.

V současné době, 35 let po pádu totalitního režimu, je většina historických budov ve městě opravena. Vzniklo mnoho nových obchodů, byla vysázena a rozšířena zeleň, tvář

*Kostel sv. Cyrila a Metoděje v roce 1932
(zdroj: publikace Prostějov na starých pohlednicích (2002), str. 85)*

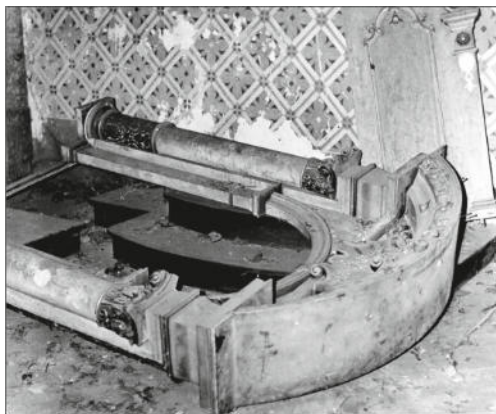
města se stále zlepšuje. Továrny jsou zprivatizovány a vznikly nové podniky i se zahraniční účastí. Pokračuje výstavba rodinných domů. V budovách bývalého kláštera kapucínů, kde bývala umístěna léčebna dlouhodobě nemocných, je dnes občanské sdružení Lipka.

Horrible visu

Po smrti správce kostela sv. Cyrila a Metoděje, pečlivého P. Františka Starého († 2. 8. 1961), tehdejší farář a děkan P. Ignác Dragoun vysluhoval v kostele pravidelné bohoslužby o nedělích a svátcích. To se změnilo po jeho smrti († 12. 2. 1963). Nový duchovní správce P. Vojtěch Cikryt zde slavil mši svatou jen jednou ročně o svátku sv. Cyrila a Metoděje. Dne 5. července 1963 naposled. Kostel, který byl majetkem města, sloužil už jen k vypravování katolických pohřbů. Po zahájení činnosti nově postavené obřadní síně na městském hřbitově 1. června 1976 se stal kostel vlastně jen pomocnou „márnici“ Pohřební služ-

by. I ta zanedlouho kostel opustila. Do kostela občas chodili jen pracovníci vojenské správy, kteří měli na starosti signální světla na věži. „*Stavba byla ponechána bez nejmenší údržby a potřebných oprav a začala chátrat. Nátěry krytiny na věžích se začaly odlupovat, hodiny nebyly natahovány a přestaly fungovat. Trvale otevřenými okenicemi věže lomcovaly větry, do věže se nastěhovala hejna holubů. Chátrala i střecha nad lodí a presbytářem, oplechování střechy i okapní žlaby a svody korodovaly, děrami začínala stékat voda po fasádě kostela. Později začala opadávat omítka ve velkých plochách. Opravy tohoto památkově chráněného objektu zůstávaly jen na papíře...*“ popsal v Pamětní knize kostela Povýšení sv. Kříže JUDr. František Trčala.

V roce 1978 se začalo postupně zabydlovat nově postavené sídliště Libušinka. Kostel se stal středem zájmu mládeže z tohoto sídliště. Ta postupně vytloukla všechny vitráže v oknech na severní straně kostela, vypáčenými dveřmi vnikla dovnitř a udělala si uvnitř

Zdevastovaný oltář
(zdroj: archiv autora)

Presbytář
(zdroj: archiv autora)

*Sakristie
(zdroj: archiv autora)*

kostela hřiště. Sochy z oltářů ležely na zemi a vše bylo pokryto vrstvou trusu holubů, kteří se sem vytlučenými okny v lodi a otevřenými okenicemi ve věži nastěhovali a káleli na celé vnitřní zařízení. Během několika let silná vrstva trusu pokryla podlahu, lavice, oltáře, sochy...

Duchovní správce kostela zůstal k této záležitosti lhostejný. Odnesl z kostela bohoslužebné předměty s částí mobiliáře a přestal se o kostel zajímat. Byl to přece majetek obce! Tak uprostřed města v srdci Hané existoval kostel, který vyhlížel spíše jako kostel někde ve vysídleném pohraničí po právě skončené válce.

Je zaznamenáno, že 21. února 1980 se vloupal do kostela dělník

n. p. Železářny Prostějov Juraj Krejčí. Ze spisu se dovídáme, že odcizil „jen“ dva svícny, s figurou anděla, oceněné na 500,- Kčs, které mu byly orgány VB zabaveny. A takových „drobných“ krádeží bylo několik. Postupné vykrádání a ničení kostela pokračovalo. Koncem roku 1982 byl již výše zmíněnou mládeží kostel úplně zdemolován. Sochy z oltářů byly povaleny a potlučeny, pištalý z varhan rozebrány a válely se na zemi nejen v kostele, ale také venku na zahradě u kostela. Stejný osud potkal oltáře, obrazy, kazatelnu a další vybavení. Tehdejší děkan P. Jan Malý po prohlídce zrušeného kostela k tomu napsal: „*To, jak dnes tento kostel uvnitř vypadá, je horribile visu!*“

Pět traktorových přívěsů

Na začátku roku 1988 nabídl P. Vojtěch Cikryt, správce farnosti Povýšení svatého Kříže, P. Janu Jiříčkovi, SDB, který byl v té době farářem v Určicích, aby si odvezl ze zničeného kostela alespoň lavice (zhotovené v roce 1905). Mladý kněz si je přijel do kostela prohlédnout. Když viděl tu spoušť, strnul. Místo toho, aby odvezl nabízené lavice, začal s mládeží ze svých farností kostel uklízet. Když se o tom dověděli prostějovští farníci, postupně se přidávali a každou sobotu se scházeli a spontánně pomáhali kostel uklízet, čistit a opravovat. Nejdříve bylo nutno zamezit přístupu holubů. Proto brigádníci nejprve opravili a uzavřeli okenice ve věži kostela a do vytlučенých oken v kostelní lodi připevnili igelitové fólie. Pak začali s vyklízením věže a odklizením vrstev holubiho trusu. Ty měly místy sílu až 10 cm. Muži i ženy vytvořili na úzkých dřevěných schodištích mezi jednotlivými patry věže řetěz a podávali si kbelíky plné nečistot z jednotlivých pater věže až na hudební kůr a odtud je spouštěli po provaze do kostelní lodi. Trus se vysypával ve středu lodi na volnou plochu mezi předními a zadními lavicemi. Potom začali s úklidem kostelní lodi a presbytáře. I zde byla na oltářích i lavicích silná vrstva trusu. Když se nečistota odvážela, bylo naloženo plných pět traktorových přívěsů.

Pak se začalo s opravou a rekonstrukcí elektroinstalace. Tuto odbornou práci vedl obětavý Jiří Laurenčík. Když chodili lidé na hřbitov kolem otevřených dveří

kostela, které byly po léta uzavřené, zastavovali se a ptali se, co se to děje. Když viděli odhodlání brigádníků obnovit zničený kostel po létech devastace, mnozí z nich věnovali peníze na jeho opravu. Dary se shromažďovaly u P. Jana Jiříčka, který za dary nakupoval potřebný materiál. Byl jsem svědkem, jak mnozí lidé, i nevěřící, nemocní a důchodci dávali velké částky, někdy i celý svůj důchod. Správce kostela zpočátku věc podporoval alespoň tím, že občas poslal brigádníkům drobné občerstvení. Když se však o akci dověděli na OV KSČ, dostal od církevního tajemníka příkaz akci zastavit.

A děly se věci dosud nevidané

V té době byl ustanoven ve farnosti sv. Petra a Pavla nový administrátor, P. Antonín Koman, SDB. Současně byl olomouckým biskupem jmenován také administrátorem kostela sv. Cyrila a Metoděje. Byl to mladý a nadšený kněz. Měl důvěru lidí a začal neočekávaně opravu podporovat. Vyhlásil sbírky na opravy zničeného kostela a pořízení lešení. A děly se věci dosud nevidané. Místo dřívějších skrovných darů při bohoslužbě nebylo výjimkou, že se během jediné sbírky vybralo i několik desítek tisíc Kčs. Tak mohla být zasklena rozbitá okna katedrálním sklem, provedeny zednické práce, zřízena nová elektroinstalace, opraven mobiliář, restaurovány nástěnné obrazy, začala oprava varhan a nakonec byl celý kostel vymalován.

Církevní tajemník vyhrožoval P. Antonínu Komanovi odebráním státního souhlasu. Ten na jeho

varování nereagoval, i když tím riskoval, že bude muset odejít z duchovní správy. Nakonec se situace vyhrotila tak, že pro neúspěšné snahy o zastavení oprav byl tehdejší okresní církevní tajemník odvolán z funkce. Přímo do kostela mezi brigádníky se bez ohlášení dostavil tehdejší krajský církevní tajemník z Brna. Vyzýval k ukončení oprav s tím, že kostel není majetkem církve, a vyhrožoval možnými právními postihy těm, kdo jeho výzvy neuposlechnou. Brigádníci se však nezalekli a v obnově pokračovali. Tajemníkovi sdělili, že opravují zanedbaný památkově chráněný objekt v majetku státu zcela zdarma a v případě komplikací se obrátí na příslušné státní orgány, včetně prezidenta republiky. Díky tomuto jejich neohroženému postoji a také statečnému chování P. Antonína Komana se oprava nepřerušila a byla dokončena. Opravu vedl a s památkáři vyjednával Ing. Josef Indra, obětavostí mezi námi vynikal skromný Antonín Frelich. Obnovený kostel byl za velké účasti lidu opět po mnoha letech otevřen slavnostní bohoslužbou v neděli 14. srpna 1988. Účastníků bylo tolik, že mnoho z nich se nedostalo dovnitř a stáli venku před kostelem. Nic nebyla platná v této době již ochabující síla režimu. Lidé s pomocí Boží toto dobré dílo dokončili.

P. Antonín Koman k obnově kostela zapsal: „V mariánském roce 1988 zásluhou P. Jana Jiříčka a za velkého a obětavého úsilí byl kostel pozdvižen z trosek a dne 14. 8. 1988 v předvečer Nanebevzetí Panny Marie za velké účasti lidu a přes odpor úřadů byl znovu uveden do provozu.“

Ad maiorem Dei gloriam

Na tomto místě si připomeňme text letáku, který jsem tehdy z pověření brigádníků sepsal. Byl vyvěšen na nástěnce v předsíni opraveného kostela v den jeho znovuotevření. Měl za úkol informovat účastníky slavnostní bohoslužby o průběhu provedených oprav:

„Ždalo se, že tento kostel, o který nejevil nikdo zájem, propadne úplně zkáze. Řízením Boží prozřetelnosti zde počátkem února 1988 stanul uprostřed trosek mladý kněz se skupinkou mladých lidí. Bylo mu nabídnuto, aby si z tohoto kostela odvezl lavice, a tak je zachránil před zničením. Srdce se mu sevřelo bolestí nad tím, co uviděl. Spolu s mladými pozvedl povalenou sochu Panny Marie, která ležela na zemi plné nečistoty. Po jejím umístění na hlavním oltáři se před ní spolu modlili a prosili, aby svou přímlovou přispěla k obnově tohoto zničeného chrámu.

A tak se počátkem února tohoto roku počali scházet věřící a s nadšením, pod ochranou Panny Marie, které svěřili celé dílo v roce jí zasvěceném (Svatý otec Jan Pavel II. vyhlásil rok 1988 rokem Panny Marie), počali pracovat na obnově kostela. Započalo se sbíráním trosek oltářů, soch a varhan, čištěním věže, půdních prostor, kaple, lodi i presbytáře od holubiho trusu a vši nečistoty. Plynule navázaly zednické práce, opravy vnitřních omítek a nové elektroinstalace. Když se kostel koncem března a počátkem dubna začal zaplňovat lešením, ozýval se zpěv mariánských písní. Pak proběhly přípravy na malování kostela, spojené se škrábáním staré malby z roku 1932. A lidí, kteří

„Cyrilek“

(zdroj: Muzeum a galerie v Prostějově)

přicházeli, přibývalo. Přinášeli oběti času a práce s velkou ochotou a dostávalo se jim za to Božího požehnání a posily pro ně i jejich rodiny. O přestávkách v práci se kostelem nesly společné modlitby a prosby. Nebylo výjimkou, že světla svítila až do pozdních nočních hodin. V posledním měsíci oprav, v srpnu, i několikrát po celou noc. To varhanáři ladili opravené varhany, které poskládali ze zničených dílů.

Jak ocenit oběť více než sedmdesátiletého malíře, který týden po návratu z nemocnice se dal do malby kostela a pracoval denně nepřetržitě od rána do večera. Všichni jsme se za něj modlili, aby mu Pán dal zdraví a on tu obrovskou práci vydržel a dokončil. Jak ocenit oběti dalších,

kteří s láskou zhotovili dle krásně vytvořených návrhů nový mobiliář, obětní stůl, ambon, sedes, podium, rozhlasové zařízení, obnovili a opravili štukovou výzdobu, křížovou cestu, restaurovali vzácné Köhlerovy obrazy Zmrtvýchvstání Páně a Nanebevzetí Panny Marie, oltářní obraz sv. Cyrila a Metoděje od téhož autora a všechny sochy. Jak ocenit práci dalších mistrů řemesla, kteří restaurovali umělecké kování v celém kostele na dveřích, mřížkách, věčném světle, lustrech, dále těch, kteří provedli čalounické práce, mistrovskou práci natěračskou, stolářskou, truhlářskou a sklenářskou.

Jak ocenit trpělivou a pečlivou práci všech těch dívek a žen, které snad stokrát umyly a uklidily celý kostel, lavice, schody, okna, dveře a s láskou nakonec vyzdobily tento chrám k dnešní slavné bohoslužbě. Jak ocenit práci organizátorů opravy, kteří si vzali břímě celého díla na svá bedra, organizovali celou práci, sháněli materiál, potřebné odborníky, restaurátory a řemeslníky, dodávali všem povzbuzení a chuť do práce.

V čase oprav se stal tento chrám místem, kde si každý mohl nasbírat mnoho milostí, radosti, pocitu opravdového štěstí a Boží ochrany pro sebe, svou rodinu i celou farnost. Zde si mohl každý nashromáždit svým přičiněním množství pokladů, které rez nekazí a zloděj neodnese a které budou s ním, až bude stát před Pánem.

Mnozí říkají: „Stal se zázrak!“ Ano, i v dnešní době se dějí zázraky. Celé dílo bylo obětováno k větší cti a slávě Boží a Panně Marii. Kostel je domem modlitby. Ti, kteří se na obnově kostela podíleli, doufali, že po jeho znovuotevření sem bude Boží lid

*Současný interiér kostela
(zdroj: archiv autora)*

přicházet Boha chválit, jemu děkovat a odnášet si z tohoto místa hojnost milosti.“

A to se skutečně naplnilo. V kostele se konají pravidelně, hojně navštěvované bohoslužby dvakrát v týdnu. Vzniklo při něm společenství, které se o tento obnovený Boží stánek v Prostějově stará.

Kostel po roce 1989

Po pádu komunistického režimu opravy pod vedením nového faráře P. Jana Gacika, SDB, už s podporou města pokračovaly. Řízení oprav se ujali Antonín Frelich a Josef Ditt-

mann, pozdější techničtí administrátoři prostějovského děkanátu. V roce 1990 byl kostel nově omítnut, přeložili krytinu na střeše a provedli další práce. V následujícím roce 1991 celá obnova zničeného chrámu vyvrcholila děkovnou pontifikální mší svatou celebrowanou Mons. Františkem Vaňákem, arcibiskupem olomouckým a metropolitou moravským. Byla to první návštěva arcibiskupa v celé historii kostela. Tím skončila obdivuhodná a hrdinská kapitola v jeho dějinách, plná zvrátů, obětí, nadšení a neohroženosti kněží i věřících. Tento kostel za totalitního režimu určený k demolici

byl nakonec jako první v Prostějově obnoven po dlouhých desetiletích chátrání a ničení.

Také postoj vlastníka kostela, města Prostějova a jeho nového zastupitelstva se zásadně změnil. Město svými příspěvky další opravy kostela po roce 1989 podporovalo. Vyčlenilo finanční příspěvky nejen na novou omítku, ale také na přeložení střešní krytiny, nátěry oplechování věží apod. V roce 1994 se zastupitelstvo města usneslo darovat římskokatolické církvi všechny sakrální stavby na území města. V jejich výčtu byl také kostel sv. Cyrila a Metoděje. Tento proces převodu vlastnictví byl ukončen zápisem v Katastru nemovitostí, dne 14. 9. 1998, kde na LV (listu vlastnictví) pod č. 4600 je kostel zapsán jako vlastnictví Římskokatolické farnosti Povýšení sv. Kříže v Prostějově, včetně budovy PAXu a všech pozemků.

Zpracováno podle:

Kavička, Karel: *Filiální kostel sv. Cyrila a Metoděje*. Starý Velehrad, 2009.

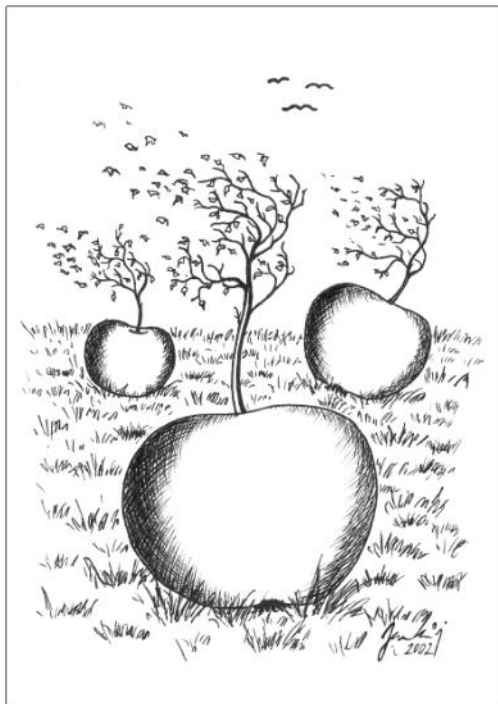
*Kříž před kostelem sv. Cyrila a Metoděje
(foto: archiv autora)*

PhDr. Karel Kavička
(1940, Prostějov)

Absolvent Pedagogického institutu v Olomouci a Cyrilometodějské teologické fakulty UP v Olomouci. Původním povoláním učitel matematiky a geografie, po roce 1968 pracoval pro nesouhlas se vstupem spojeneckých armád Varšavské smlouvy jako dělník. Zabývá se dějinami církve a církevního umění. Je autorem mnoha publikací a monografií, článků v tisku doma i v zahraničí.

Národní strom Moravy

Jan Jankůj

*Podzim
(perokresba Jana Jankůje)*

Krátká zpráva jako zajímavost se objevila v říjnu 2021 na internetu a v regionálním tisku. Národním stromem Moravy byla zvolena starobylá odrůda jabloně Jaderníčka moravská.

Okamžitě se objeví otázka proč. Ale proč ne? Některé státy mají i dva nebo tři své národní stromy.

V době národního obrození kolem roku 1848 byla lípa ustanovena národním stromem čtyř slovanských národů: Čechů, Slováků, Lužických Srbů a Slovinců. Byl to vzdor vůči

germánskému dubu. Nejhojnějším v Evropě je jmenovaný dub. Je národním stromem Polska, Chorvatska, Lucemburska a Itálie, kde mají i olivu. Ve Francii mají dub s platanem. Borovici má Rakousko a Ukrajina, která má ještě kalinu a vrbu. Bříza je národním stromem ve Švédsku, Rusko má také břízu a kalinu, Maďaři akát a Norové smrk. A ovocný strom, jako má nyní Morava, má Arménie – svoji meruňku.

A proč se Moravané „rozkévali“ až nyní? No, ono nám to na té Moravě trvá trochu dýl, než se rozkévem a dohodnem. My tady máme na všechno nějak pořád čas. O tom kór na Hané víme svoje. Ale koketování a debata, tak kerý strom, je více jak sto let stará otázka. Největším kandidátem byla švestka, nebo také trnka, kadlátka atd., podle toho, jestli jste na Slovácku nebo na Valašsku. Někteří prosazovali vinnou révu nebo trochu „exoticky“ a ojediněle rostoucí oskeruši. Ale myslím si, že návrh moravského farmáře Jiřího Novotného na Jaderníčku moravskou je dobrá, kompromisní volba. Po jeho přednášce o této jabloni dne 2. října 2021 na IV. akademické konferenci „Morava 1918“ v sále Moravského zemského muzea v Brně byl tento strom zvolen přítomnými stromem Moravy. V sále bylo asi 15 zástupců organizací zastoupených ve volném sdružení „Moravský kulatý stůl“, další neorganizované spolky a jednotlivci i dvě malé politické strany.

Jadernička moravská (malus domestica „Jadernička moravská“) má synonyma: Jadernička valašská, Jablko vinné, Vinary, Jadernice, Chroupě kravařské, Kuhländer-Gurderling, Pepin de Moravie. Je to ovocný strom, kultivar druhu jabloň domácí z čeledi růžovitých. Řadí se mezi podzimní až zimní odrůdy jabloní. Tato starobylá, nešlechtěná původní odrůda roste na celém území Moravy, ne jako například víno, kterému se daří jen na jejím jihu. Tento houževnatý strom rodí své plody i v nadmořských výškách kolem 600 metrů. Jeho jablíčka jsou menší, šťavnatá, žlutá s načervenalým líčkem a velice příjemné chuti.

Tato volba má i jiné rozměry: jako jabloň bývá vyobrazován strom života a poznání zachycený ve starozá-

konní knize Genesis. Na Vánoce jablko většinou nechybí na slavnostně vyzdobeném svátečním stole. Že se využívá všeobecně jako skvělé ovoce v kuchyni při vaření a pečení, zavařuje se i se z jeho kvasu páli pálenka, je známo.

Zajímavostí u této odrůdy je, že Jaderničku moravskou konzumují bez problémů i lidé, kterým jablka jiných odrůd způsobují zažívací problémy.

Díky tomu již v několika desítkách obcí slavnostně zasázeli nové jednotlivé stromy i celá stromořadí této odrůdy. Také v nedalekém městě Blansku zastupitelé města zasadili tento moravský národní strom. Jaderničku vysadili v neděli 8. května 2022 před kostelem sv. Martina. Do vykopané jámy bylo dáno plastové

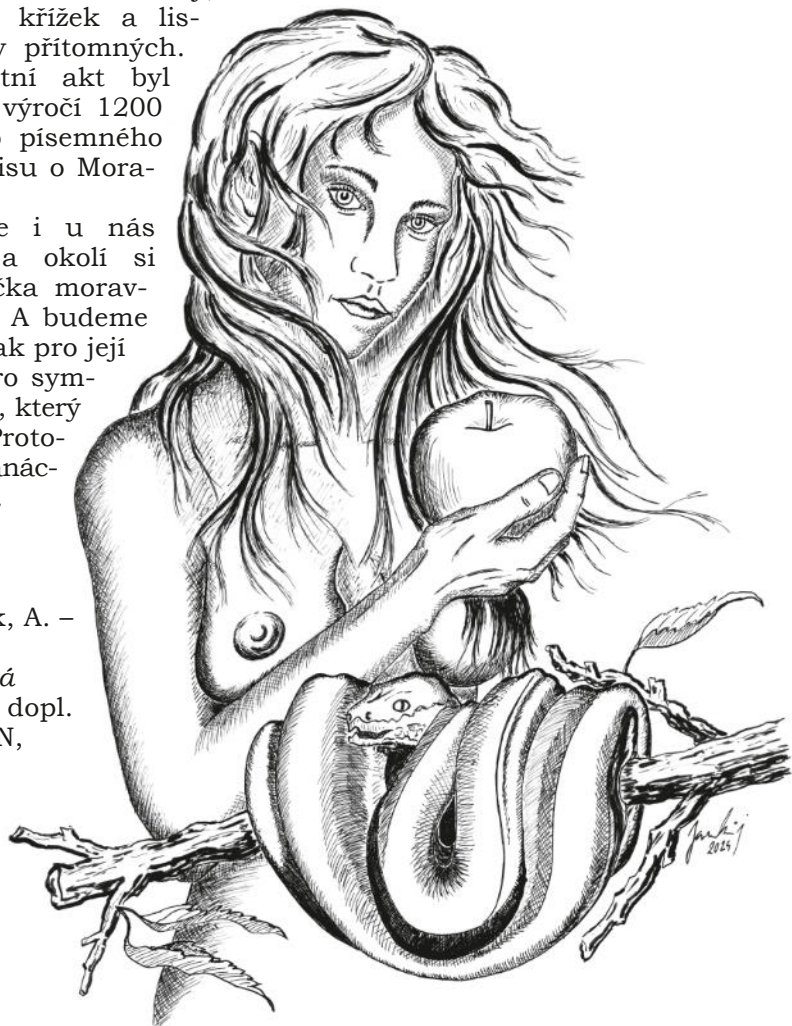

Jadernička
(zdroj: www.ekozahradnice.cz)

pouzdro se znakem Moravy, velkomoravský křížek a listina s podpisy přítomných. Tento slavnostní akt byl uskutečněn k výročí 1200 let od prvního písemného latinského zápisu o Moravanech.

Doufejme, že i u nás v Prostějově a okolí si najde Jadernička moravská své místo. A budeme ji tu pěstovat jak pro její krásu, tak i pro symbol národovosti, který představuje. Protože i do naší hanácké krajiny patří.

Zdroj: Dvořák, A. – Vondráček, J.: *Jablka: malá pomologie* 1. 2. dopl. vyd. Praha: SZN, 1969.

Eva
(perokresba Jana Jankůje)

Jan Jankůj
(1964, Prostějov)

Výtvarník a umělecký sklář. Svými články a přednáškami popularizuje nejen umělecké sklářství a výtvarné umění, ale také neznámou a zapomenutou historii Prostějovska, Moravy i celé České republiky.

Sochy a města III.

Lenka Sehnalová
Bob Pacholík

Od října roku 2019 je na internetu zpřístupněna unikátní databáze s názvem Sochy a města, která mapuje poválečné umění ve veřejném prostoru. Rozsahem v rámci Evropy unikátní soubor dat vytvořili pracovníci Fakulty restaurování Univerzity Pardubice společně s kolegy z Vysoké školy chemicko-technologické v Praze. Od roku 2015 mapují objekty napříč městy i obcemi v celé České republice. Zatím zachytili dosud existující i zaniklá díla v téměř šesti tisících záznamech.

Projekt stále probíhá – vždyť v období od padesátých let do konce osmdesátých let 20. století vzniklo z „veřejných“ peněz více než třicet tisíc uměleckých děl pro interiéry a exteriéry novostaveb úřadů, škol, zdravotních a nákupních středisek, zemědělských družstev nebo jako výzdoba prostor panelákových sídlišť.

Databáze na webu www.sochyamesta.cz prezentuje sochy, pomníky, reliéfy, mozaiky, sgrafita či nástěnné malby, ale také neony, piktogramy či informační systémy pro budovy. Umělecká díla z období socialismu jsou dnes často v dezolátním stavu nebo zanikají při přestavbách budov. Databáze Sochy a města proto slouží také jako cenný zdroj informací pro majitele děl, spolky a další instituce, které pečují o veřejný prostor. Například v Olomouci se v posledních letech díky spolupráci magistrátu a projektu Sochy a města podařilo vyčistit či zrestaurovat téměř dvě desítky děl z celkem 160, které jsou v databázi zaznamenány. Prostějov je v seznamu zastoupen čtyřmi desítkami artefaktů. Pro toto číslo Řádků PRO vás jsme vybrali čtyři, které byly vytvořeny pro mateřské školy.

Mgr. Lenka Sehnalová
(1964, Prostějov)

Absolventka Fakulty žurnalistiky Univerzity Karlovy v Praze. Řadu let působila jako redaktorka regionálních periodik a regionální televize. V současné době je lektorkou nordic walkingu.

Bob Pacholík
(1947, Prostějov)

Fotografický glosátor prostějovského dění. Absolvent Střední průmyslové školy strojnické v Prostějově, působil jako metodik amatérské výtvarné tvorby v Okresním kulturním středisku, spolupracoval s HaDivadlem, byl fotografem Hanáckých novin a Prostějovského týdne. Letitý člen prostějovského městského zastupitelstva. Svá díla vystavoval na řadě míst po celé republice.

Ptáci a ryby

U hlavního vchodu do budovy mateřské školy Libušinka je od roku 1976 umístěn keramický reliéf *Ptáci a ryby*. Jeho autory jsou zlíňští výtvarníci a keramici Jiří Váp (1934, Újezd u Tišnova – 2000, Zlín) a Zdeněk Šutera (1939, Zlín) ve spolupráci s architektem Jiřím Čančíkem. Podle zjištění z roku 2017 utrpěl celkový charakter reliéfu kvůli zateplení fasády – dílo je tak zanořeno v silné vrstvě polystyrenu. Místy je též patrné popraskání glazury, která na několika místech zcela chybí. Investorem díla byl Okresní národní výbor v Prostějově.

Dožínky

Rozměrná keramická dekorativní stěna o výšce 130 cm a šířce 630 cm byla původně od roku 1981 umístěna ve vyvýšeném parteru budovy nacházející se v centrální části venkovního prostoru mateřské školy v Partyzánské ulici. Kvůli havarijnímu stavu byla část budovy v roce 2017 stržena a stěna byla přemístěna na nízkou zídku vpravo od vstupu do školky. Autorem mozaiky s názvem *Dožínky* byl keramik Jiří Kemr (1921, Nechanice – 1992, Brno), jehož dílo je v databázi zastoupeno

hned sedmnáctkrát – většinou navrhoval plastiky právě pro mateřské školy a jesle. Jeho reliéf s názvem *Úroda na Hané* byl v letech 1982–2019 umístěn i na fasádě MŠ v Kralicích na Hané.

Mateřství

Ve dvoře mateřské školy ve Dvořákově ulici na sídlišti Šárka stojí od roku 1972 kamenné sousoší s názvem *Mateřství*. Jeho autory byli sochaři Jan Tríska (1904, Pelhřimov – 1976, Prostějov) a Josef Stárek (1920, Vídeň – 1996, Olomouc). Podle zjištění z roku 2017 je stav kamenné sochy dobrý, i když je na několika místech mechanicky poškozená, případně vyspravená. Sochař Jan Tríska je Prostějovanům dobře znám z řady realizací – je mimo jiné autorem sochy Bedřicha Smetany ve Smetanových sadech (1935), pomníku s názvem *Jeden z nás* věnovaného obětím hladové demonstrace 26. 4. 2017 na náměstí Padlých hrdinů (1933) nebo pamětní desky Matěje Rejska na budově prostějovské radnice (1949).

Stěna s mozaikou

V roce 1976 byla u vstupních prostor do mateřské školy v Tylově ulici instalována rozměrná keramická mozaika (výška 295 cm, šířka 660 cm) bez specifického názvu – tedy prostě *Stěna s mozaikou*. Její autorkou byla sochařka a keramička Helena Trubáčková Zenklová (1922, Tábor – 2022, Praha). Stěna je dodnes – kromě prasklin v glazuře – v dobrém stavu, jen dnes už nezdobí vchod do mateřské školky. Místo ní v areálu sídlí chráněná dílna SENZA družstvo. Helena Trubáčková Zenklová v roce 1979 vytvořila i betonovou dekorativní zeď (výška 200 cm, šířka 565 cm) stojící na travnaté ploše nedaleko Libušinky. Zeď je však v současné době poměrně výrazně poškozená.

Osada prvních moravských zemědělců v Prostějově-Vrahovicích

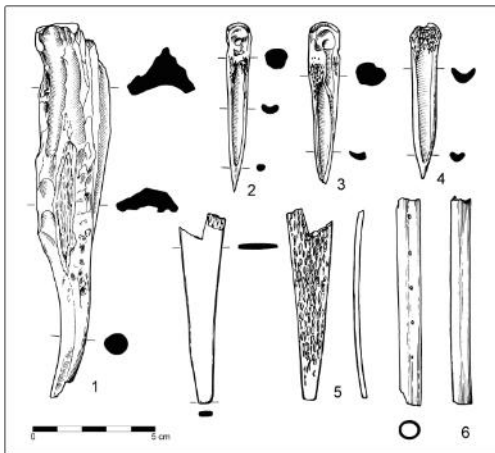
Pavel Fojtík

V měsících květnu až červnu loňského roku probíhal záchranný archeologický výzkum související s budováním základního technického vybavení – komunikace a inženýrských sítí určených pro následnou výstavbu devíti rodinných domů v lokalitě Trávníky, k. ú. Vrahovice, okr. Prostějov. Stavbou dotčená plocha se nachází při jihovýchodním okraji dnešních Vrahovic (v prostoru mezi ulicemi Tylšarova a Podivínského), v blízkosti soutoku říček Hloučely a Romže (dále pokračujících jako řeka Valová), kde byla již dříve zjištěna existence sídliště kultury s lineární keramikou, kultury s moravskou malovanou keramikou a kultury nálevkovitých pohárů. Nebylo tak žádným překvapením, že též aktuální odkryvy poskytly další stopy staroneolitického osídlení, a to v podobě hned čtrnácti archeologických situací.

Za klíčový poznatek považujeme prokázání dlouhodobého trvání osady, která zde byla založena již ve fázi LnK Ib a setrvala zde až do fáze LnK IIb/III (obyvatelé zde tedy setrvali asi po tři století, a to někdy mezi léty 5300 až 5000 před Kristem). Ze spektra obvyklých sídlištních jam se vymyká objekt č. 501/2023, patrně mělčí příkop s palisádovým žlabem, který opětovně upozornil na pravděpodobné ohrazení tohoto sídlištního areálu. Se soudobými příkopem či palisádovým žlabem obehnanými a zpravidla významnějšími sídlištními areály se vzácněji setkáváme nejen na Moravě

(namátkou např. v Uničově nebo v Brně-Lískovci), ale i v celé střední Evropě. V geografické oblasti Prostějovska byl však tento fenomén sledován vůbec poprvé.

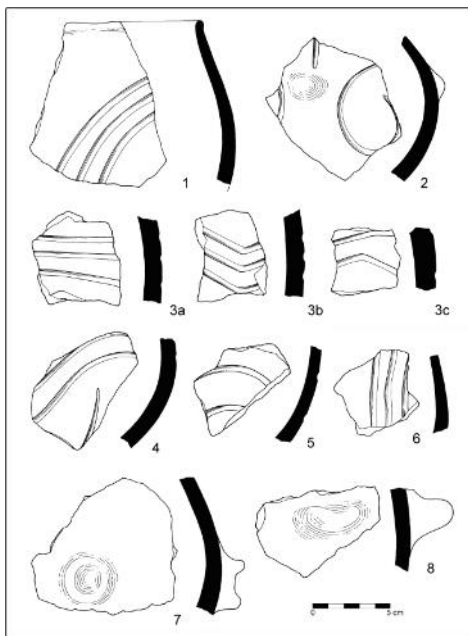
V materiální kultuře je pak nutné upozornit na početnější kolekci nástrojů vyrobených z kosti (masivní šídlo/bodec, tři drobnější šídla, dlátko z půleného žebra a neobvyklou zdobenou píšťalku/vábničku? z duté ptačí kosti). Pomineme-li nejasné datování torza lidského skeletu zachyceného v podorniční vrstvě, pak jediným aktuálním dokladem postlineárních aktivit zůstává zásobní jáma/sklípek (objekt č. 512/2023) poskytující epilengyelskou keramiku a náležející tak až do vlastních počátků pozdní doby kamenné – eneolitu (cca 4300 až 4000 let před Kristem).

*Kostěná industrie z neolitických sídlištních objektů, ojedinělá zdobená píšťalka/vábnička? z duté ptačí kosti vyobrazena jako č. 6
(kresba: J. Molčíková, ÚAPP Brno)*

Nejen s ohledem na polohu lokality, ale i s přihlédnutím k chronologickému rozpětí neolitického osídlení místa můžeme toto sídliště považovat za součást rozsáhlé „centrální“ aglomerace nejstarších moravských zemědělců – lidu s lineární keramikou v širším prostoru tzv. Kralického háje (zde mj. s několika v úplnosti odkrytými půdorysy dlouhých nadzemních kůlových staveb, tzv. „neolitických velkodomů“, a především na našem území unikátním birituálním, tedy kostrovým i žárovým, pohřebištěm jejich obyvatel).

Samotná lokace této „rozlehlé osady na soutoku“ může odrážet strategický prvek v podobě ekonomického využití a snad také trvalejší splavnosti řeky Valové (Romže), významného pravostranného přítoku řeky Moravy.

*Zlomky nádob staršího stupně kultury
s lineární keramikou
(kresba: J. Molčková, ÚAPP Brno)*

*Ohrazení neolitické osady –
řez palisádovým žlabem a příkopem
(foto: P. Fojtík, ÚAPP Brno)*

*Pracovní snímek z probíhajícího
archeologického výzkumu
(foto: P. Fojtík, ÚAPP Brno)*

**PhDr. Pavel Fojtík
(1978, Prostějov)**

Archeolog, působí na prostějovském pracovišti Ústavu archeologické památkové péče Brno, pravidelně publikuje nejen v domácích, ale i v zahraničních odborných periodikách a je autorem či spoluautorem několika monografií.

Před sto lety působila v Němčicích nad Hanou náboženská sekta

Petr Jirák

Článek je věnován poměrně kuriózním událostem, ke kterým došlo ve dvacátých letech 20. století v Němčicích nad Hanou a jejich blízkém okolí. Tehdy tam vznikla a pár let působila náboženská sekta zvaná „duchaři“. Retrospektivní záznaky školní kroniky měšťanské školy v Němčicích kladou vznik sekty do roku 1923: *„Dne 8. září 1923 seděla větší společnost v hostinci na obecní budově č. 3 u p. Karla Blabý a debatovala mimo jiné také o různých směrech náboženských. Tu řekl Jaroslav Očenášek, nar. 10. 2. 1901 v Němčicích, přítomným římským katolíkům: ‘Pliji na tělo sv. Ducha, ve kterého vy věříte.’“* Na sklonku prosince 1923 se Jaroslav Očenášek a František Študent dopustili u místního holiče veřejné urážky prezidenta Masaryka, o kterém mluvili jako o „hltavém vlkovi, zloději a žebrákovi“.

Němčičtí duchaři

V uvedené školní kronice se též dočteme: *„František Študent ... měl doma hodně starou bibli, v níž se dočetl, že církev římsko-katolická není pravou církví, stojí prý tam také psáno, že jeho bratr Karel Študent ... je pravým Duchem svatým. Byl prý ve válce střelen do srdce, v němž mu dosud vězí střela, dosud však nezemřel, poněvadž jako sv. Duch je nesmrtelný, což prý jeho bible dosvědčí.“*

Rovněž kronikář města Němčice nad Hanou kladl vznik sekty do roku 1923, kdy se o hodináři Karlu

Študentovi vyprávělo, že se vydává za Ducha svatého. Jeho příbuzní, zejména bratři, se mu jako „Duchu svatému“ kořili. Z toho důvodu se přívržencům náboženské sekty, státem nikdy nepovolené, říkalo „duchaři“. Zpočátku se scházeli v soukromých domech, kde k nim měl Karel Študent „teologické“ promluvy. Byl nejvyšší bytostí, prorokem a pánem, jako takového ho ostatní příslušníci sekty poslouchali a vzdávali mu božskou poctu. „Duch svatý“ za to svým ovečkám sliboval věčnou spásu, naopak všechny, co mu nevěřili, odsuzoval k věčnému zatracení.

V roce 1924 se „duchaři“ stali více středem pozornosti, protože začali učení hlásat v hostincích, na ulicích i v okolních obcích. Navíc slovně uráželi prezidenta, papeže nebo katolické obřady. Jejich vystupování bylo čím dál nevhodnější. Sektáři neplatili daně, nepřijímali obsílky či nenastupovali do povinné vojenské služby. Daně a pokuty bylo od nich možné vymoci jen exekucemi. Od začátku školního roku 1924/1925 tyto rodiny neposílaly své děti do obecné školy: František Antl syna, Hynek Vrána syna a dceru, Adolf Študent syna, Metoděj Vrána tři děti a František Študent dvě děti. Toto jednání začalo ostatní občany pochopitelně rozčilovat a obecní představenstvo s četnictvem se zasadily o potrestání přečinů sekty, např. vězením byli trestáni rodiče, kteří neposílali děti do školy. Metoděj Vrána, František Antl, Adolf a František Študentovi byli v lednu 1925

*Němčice nad Hanou na staré pohlednici
(foto: SOKA Prostějov)*

Okresním soudem v Kojetíně zbaveni otcovské moci a svéprávnosti a jejich dětem byli ustanoveni opatrovníci. Matky jejich dětí však byly ve „víře“ ještě houževnatější, proto jejich děti v daném roce vůbec nevykonávaly povinnou školní docházku. Ve školním roce 1925/1926 nechodily do obecné školy tři děti Metoděje Vrány a po jednom dítěti Adolfa Študenta, Františka Študenta, Františka Horňáka a Jenovéfy Antlové.

Blázni či anarchisté?

Okresní soud v Kojetíně dne 17. října 1924 nařídil, aby se František Študent, správce cihelny v Mořicích, podrobil dvouměsíčnímu lékařskému pozorování v Moravském zemském léčebném ústavu v Kroměříži. Dne 11. ledna 1925 totéž nařídil v přípa-

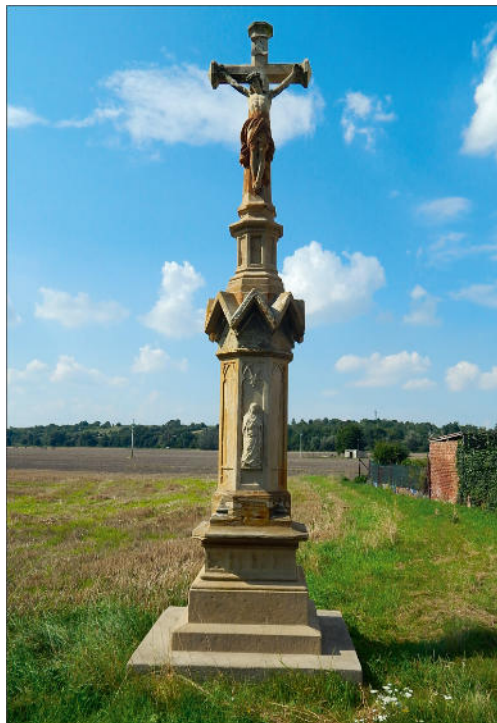
dech Adolfa a Josefa Študentových, jednalo se však „jen“ o měsíční pozorování. Hlavní „duchaři“, tj. bratři Karel, František a Adolf Študenti, byli po zkoumání dáni do blázince v Kroměříži. Tam však za nimi chodili členové sekty, přičemž tropili výtržnosti. Dne 25. března 1926 ředitelství ústavu v Kroměříži sdělovalo četníkům v Němčicích nad Hanou, že zabránit veškerým návštěvám „duchařů“ se setkávalo s velkými obtížemi. Příbuzní měli totiž přirozené právo navštěvovat v ústavu blízké. Navzdory tomu se o zamezení návštěvám v ústavu pokusili, ale sektáři začali jezdit ve větším počtu a u lékařů se i hrozbami domáhali návštěvy Študentů. Ústav neměl detenční ráz, ale jen nemocniční – byl ohrazený nízkým plotem, navíc se nacházel na okraji Kroměříže.

Príslušníky sekty „Nová víra Kristova“, jak si alespoň sami „duchaři“ říkali, bylo v Němčicích včetně dětí asi 40, dalších šest desítek žilo v okolních obcích, konkrétně v Mořicích, Tištině a Nezamyslicích. Tolik aspoň uvádí městská kronika, podle školní kroniky měšťanské školy se jednalo o 13 rodin o cca 70 členech (osm rodin z Němčic, tři z Mořic a dvě z Tištiny). Sektáři svíteli sobotu, kdy se procházeli ve čtyřstupech oděni ve svátečním po Němčicích i dalších obcích, kde bydleli. Není snad žádným překvapením, že o sektě psal tisk. Její členové byli okolím považováni za blázny, případně anarchisty.

... aby bylo proti duchařům konečně zakročeno

K tomu, aby bylo proti sektě zakročeno ráznějším způsobem, nestačilo ani potrestání rodičů za neposílání dětí do školy, ani zavření několika pomatenců do blázince. Ke zlomu došlo v polovině března 1926, kdy „duchaři“ poničili několik křížů a soch v obvodu farností Němčice nad Hanou a Nezamyslice. V první z nich bylo v noci z 15. na 16. března 1926 různým způsobem poničeno šest křížů a socha Panny Marie u Vrchoslavic. Vandalství se dopustili Karel Lasovský, Alois Študent, František Antl, Marie Antlová a Marie a Emilie Študentovy. Po poničení sakrálních památek vyslalo představenstvo Němčic nad Hanou deputaci na Okresní úřad v Přerově, aby bylo proti „duchařům“ konečně zakročeno. Šestice pachatelů ve věku 15–22 let byla 17. března 1926 zatčena němčickými četníky a odvedena k Okresnímu soudu v Kojetíně.

Celkem bylo v polovině března 1926 v obvodech četnických stanic Němčice nad Hanou a Doloplazy poškozeno dvanáct křížů, soch či božích muk. Něco bylo „pouze“ částečně poškozeno, ale čtyři kříže byly vyvráceny do základů (tři z tehdy poničených sakrálních památek vyfotil autor článku v srpnu 2023, viz přiložené snímky). Ničení z března 1926 však předcházelo rozbití dvou křížů na němčickém hřbitově a jejich následné vhození do mlýnské strouhy. Odsouzeníhodný čin vykonali 10. ledna 1926 devatenáctiletý Alois Metelka a třináctiletý žák Bohumil Študent, syn Adolfa Študenta. První z nich byl dodán Okresnímu soudu v Kojetíně, druhý byl umístěn do kroměřížského blázince.

*Motalův kříž u silnice
z Němčic nad Hanou do Mořic
(foto: Petr Jiráček)*

Obrazoborci

Vraťme se ještě k poničení sakrálních památek v půlce března 1926. Velitel němčické četnické stanice zabavil tři sekery, kterými byly rozbíjeny kříže a sochy, a dodal je jako předměty doličné Okresnímu soudu v Kojetíně. Archiválie nejčastěji uvádí, že příkaz k ničení křížů vydal Karel Študent, když jej v blázinci navštívilo několik jeho přívrženců. Podle jeho výkladu bible nebylo přípustné zobrazování Krista na křížích či sochách. Jedná se o postoj, který trochu připomíná obrazoborectví v lidské historii, např. ničení výzdoby kostelů husity či zdemolování interiéru pražského chrámu sv. Víta kalvinisty v roce 1619.

Socha Panny Marie
u Vrchoslavic
(foto: Petr Jirák)

Řáděním „duchařů“ byli občané Němčic nad Hanou a okolí značně pobouřeni. Němčický farář František Navrátil vyjádřil již 18. března 1926 obavy z poničení dalších křížů ve městě a okolí. Dodal, že mezi nimi byly i poměrně staré a umělecky cenné památky. Měl také strach z poničení či dokonce vypálení farního kostela, což mělo zaznít ve výhrůžkách sektářů. Členové místního hasičského sboru dokonce z obav před dalším vandalstvím hlídali v noci hřbitov.

Ve zhoršené situaci nelenily ani státní úřady. Dne 25. března 1926 Zemská správa politická v Brně apelovala na okresní politickou správu v Přerově, aby bylo trestní řízení proti poškozovatelům křížů provedeno s největším urychlením, dále aby byl vykonáván přísný dozor nad členy sekty. Vyčíslení napáchaných škod se velmi liší, např. četnická stanice Němčice nad Hanou psala o škodách ve výši 1500–2000 korun, zatímco místní farní úřad tytéž škody vyčísлил sumou minimálně 6000 korun. Škody na křížích a soše v obvodu četnické stanice Doloplazy odhadli tamější četníci na 950 korun. Mnohem přesnější přehled o škodách bychom měli, kdyby byly k dispozici dokumenty o provedených opravách.

Světská spravedlnost

Výsledky zatčených sektářů proběhly na Okresním soudu v Kojetíně již 17. března 1926. Marie Antlová prohlásila: „*Já jsem vyznavačkou církve Kristovy a neuznávám náboženství katolické a žádné jiné, úřady neuznávám ani zákony ani prezidenta republiky.*“ Emilie Študentová tvrdila, že k sektě nepatřila a s jejími záleži-

tostmi nesouhlasila, avšak příbuzní ji nutili k účasti na „duchařských“ věcech. Alois Študent obhajoval kácení křížů tvrzením, že sami katoličtí kněží nechali ničit symboly Krista, když se za první světové války shazovaly zvony, jež byly následně roztaveny k válečným účelům.

Krajský soud v Olomouci uznal 24. srpna 1926 šest mladých osob z Němčic vinnými, že se v březnu 1926 rouhaly proti Bohu a prokázaly veřejné opovržení římskokatolickému náboženství. Jednalo se o abiturienta gymnázia Aloise Študenta (ročník 1906), zemědělského dělníka Karla Lasovského (ročník 1904), nádeníka Františka Antla (ročník 1911), nádeníci Marii Antlovou (ročník 1909), nádeníci Marii Študentovou (ročník 1910) a nádeníka Pavla Jurčáka (ročník 1896). Následuje výčet vandalských činů, mj. Študent a Lasovský u polní cesty na kopci k obci Hruška shodili z podstavce a poté rozbili fundační kříž němčické farnosti, pomocí sekery zneuctili sošku Panny Marie na kříži nad nádražím u Tiština, na hřbitově v Nezamyslicích svalili z jednoho hrobu kamenný kříž. Kvůli těmto a obdobným činům, zejména za zločiny rušení náboženství a zlomyslné poškození cizího majetku, byli mladí lidé odsouzeni následujícím způsobem: Lasovský a Študent nepodmíněně do těžkého žaláře na devět měsíců, Jurčák nepodmíněně do těžkého žaláře na dva měsíce, Antlovi a Marie Študentové podmíněně na čtyři měsíce žaláře.

Vrchní zemský soud v Brně jako sborový soud II. stolice však 22. října 1926 rozhodl o zpřísnění trestů. Lasovský a Študent byli odsouzeni na jeden rok těžkého žaláře a Jurčák na čtyři měsíce těžkého žaláře. Antlovým a Študentové nebyl povolen podmíněný

odklad trestu, avšak stejně jako v případě Jurčáka si trest odpykali dobou strávenou ve vyšetřovací vazbě.

V březnu 1926 byl zatčen také dělník František Zedníček (ročník 1891) z Tiština. Dne 21. prosince 1926 se konalo v Olomouci hlavní přelíčení s ním a s domkařkou Františkou Oulehlovou (ročník 1898). Zedníček v březnu 1926 navedl Karla Lasovského a Aloise Študenta k poničení několika křížů, Oulehlová ve stejné době kladívkem poničila sochu Panny Marie na silnici k Mořicím. Oba byli podmíněně odsouzeni k trestu těžkého žaláře na dva měsíce. V polovině ledna 1927 se proti rozsudku odvolalo Státní zastupitelství v Olomouci a již 18. února 1927 se konalo odvolací líčení před

*Socha Panny Marie
u Tiština
(foto: Petr Jiráek)*

Vrchním zemským soudem v Brně, který Zedníčka i Oulehlovou odsoudil k nepodmíněnému trestu těžkého žaláře na čtyři měsíce.

Zatčení vandalů a následné soudní procesy způsobily výrazné utlumení činnosti sekty. Jaroslav Otčenášek, spjatý se začátkem činnosti „duchařů“, se dokonce v červnu 1926 stal varhaníkem římskokatolického kostela v Bohumíně. Na začátku školního roku 1926/1927 nechodilo do obecné školy sedm dětí sekty, avšak už od října začaly navštěvovat výuku, poněvadž jejich rodiče k tomu byli donuceni úřady. V červnu 1926 byl Adolf Študent propuštěn z ústavu v Kroměříži a vrátil se do Němčic. V listopadu 1926 se ústav rozhodl propustit po dvou letech Františka Študenta, o němž se v Kroměříži domnívali, že přišel k rozumu a vzdal se bludných názorů. Zároveň okresní politické správě doporučovali, aby bylo chování F. Študenta nějakou dobu nenápadně pozorováno. Tímto úkolem byli pověřeni četníci v Němčicích, kteří v té době konstatovali velký pokles činnosti sekty.

Soud světa

Na rozdíl od bratrů Adolfa a Františka byl Karel Študent zatvrzelý. Alespoň pokud vycházíme z prohlášení, jež bylo sepsáno v roce 1927. Toto

začíná slovy: „*Soud světa. Generál bez vojska vypovídá válku všem národům celého světa. A ukáže Vám znamení to, které jest předpovězeno v zákoně Božím. Pokolení zlé a cizoložné znamení hledá, ale znamení nebude jemu dáno jiné, než znamení Jonáše proroka. Jako Jonáš byl 3 dny a 3 noci v břiše velryby, tak bude syn člověka 3 dny a 3 noci v srdci země – v hrobě.*“ „Soud světa“ měl podle Karla Študenta nastat 22. listopadu 1927, kdy měl být po třech letech propuštěn z blázince.

V polovině září 1930 Alois Študent oznámil Krajskému soudu v Olomouci, že hodlá zaplatit svůj podíl na škodách způsobených v Němčicích a okolí v březnu 1926. Platit ovšem nic nemusel, protože v roce 1926 nebyl odsouzen k žádné finanční náhradě. V prosinci 1930 T. G. Masaryk udělil Aloisi Študentovi milost, čímž došlo k zahlázení soudních rozsudků z roku 1926. Toto jsou poslední zmínky související se sektou z Němčic nad Hanou, jež měl autor článku k dispozici.

Údaje byly čerpány z archiválií Státních okresních archivů Prostějov a Přerov a z olomoucké pobočky Zemského archivu v Opavě.

Mgr. Petr Jirák
(1980, Prostějov)

Mj. absolvent archivnictví na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, od roku 2008 pracuje jako archivář Státního okresního archivu Přerov. Zabývá se především dějinami 20. století, nejvíce tematikou protinacistického odboje, dále také různými zajímavostmi z historie střední Moravy.

Na okraji

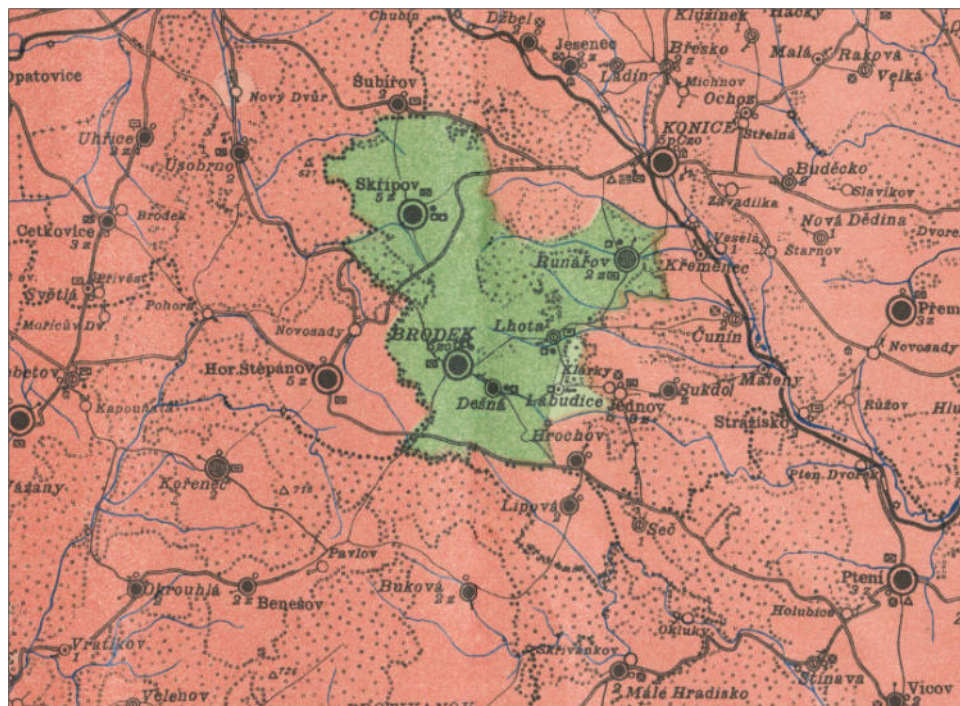
Lubomír Novotný

Nedaleko Prostějova, v dřívějším soudním okrese konickém a politickém okrese (hejtmanství) litovelském, od roku 1960 v okrese prostějovském, se na území mezi Konicí, Lipovou a Horním Štěpánovem rozkládá šest obcí, jejichž obyvatelé mluvili ve výrazné většině do roku 1946 místním německým nářečím. Jazykový ostrov brodecký případně brodecko-skřípovský představoval od raného středověku a především od poloviny 17. století poměrně široký pás vesnic, nicméně během 19. století se zúžil na šest obcí

(postupně na pět, jelikož Labutice se rychle čechizovaly). Jednalo se o svět sám o sobě v kopcovité krajině mezi Hanou a převážně německým Hřebečskem. Brodek u Konice (Deutsch-Brodek), Skřípov (Wachtl), Dešná (Döschna), Lhota (Ölhütten), Runářov (Runarz) a Labutice (Schwanenberg).

Laboratoř

Stejně jako v druhé půli 19. století či za první republiky, tak i dnes se jedná o území, jež můžeme nazvat „na

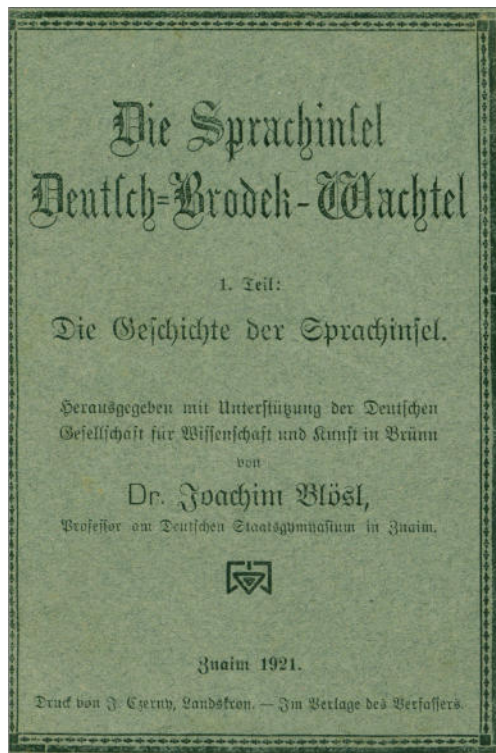
Mapa jazykového ostrůvku
(zdroj: Moravská zemská knihovna, Digitální knihovna Kramerius)

okraji“. Paměť obyvatel a paměť krajiny je tu jiná než v Protivanově, Seči, Hrochově, Šubířově či Suchdole. Brodecko-skřípovský jazykový ostrov totiž spadl od listopadu 1938 do Německé říše. O osudu tohoto německojazyčného ostrova se nerozhodlo přímo v Mnichově. Nespadal totiž do původních pěti záborových pásem, nýbrž byl začleněn až po složitých vyjednáváních (spíše sérii minidiktátů) při podzimních berlínských vyjednáváních v roce 1938 do tzv. šestého pásma. I během habsburské monarchie pak jazykový ostrov představoval laboratoř, v níž se pěstovaly a užívaly místní tradice a trvalo se mnohem více na udržení dědictví předků. Uzavřenost jazykového ostrova, složité přírodní podmínky, dopravní nedostupnost, relativní vzdálenost od velkých městských center, to vše tomuto fenoménu napomáhalo. Po vysídlení německojazyčných obyvatel po druhé světové válce došlo k přetržení paměti, zvyků, tradic a začaly se vytvářet vazby nové. I ty ovšem musely vyrůstat v určité, ať již chtěné či spíše podvědomé, komunikaci s minulým.

Die Sprachinsel

Co tedy zůstalo v paměti po obyvatelích, kteří dominantně obývali tento ostrov, tuto krajinu až téměř do poloviny 20. století? Dominantním pramenem, jenž petrifikoval v paměti německých obyvatel do dnešních dnů jejich ztracenou maličkou „Heimat“ je dvousvazková publikace o dějinách jazykového ostrova od brodeckého rodáka, gymnaziálního profesora, literárního historika a vlastivědného badatele Joachima Blösla (1884–1949). Kniha nese název *Die Sprachinsel*

Deutsch-Brodek-Wachtel (Jazykový ostrov Německý Brodek-Skřípov). První svazek s podnázvem *Die Geschichte der Sprachinsel* (Dějiny jazykového ostrova) vyšel v roce 1921 (v roce 2018 se na knižním trhu objevil reprint), druhý svazek s podnázvem *Die Volkskunde* (Národopis) v roce 1927. Joachim Blösl zachytil již ve své době zapomínané a na stránky obou dílů vtělil obraz země, která se v mnohém změnila, ale mnoho zůstalo dodnes při starém. Projděme si tedy Blöslovu práci, jelikož ona je i pro českojazyčné obyvatele, novodobé osidlence a všechny zájemce o historii, vlastivědu, přírodu, toulky lidu-

Přední obálka prvního svazku Blöslovy práce
(zdroj: VKOL, sign. 70.678/1)

prázdnými oblastmi nedocenitelnou, odbornou a zároveň nostalgickou příručkou.

Čím větší osamocenost, tím větší obavy

Jazykové ostrovy, ať již české či německé, představovaly v dobách národních a jazykových bojů zóny, v nichž se ještě více projevovaly „oddělovací“ tendence mezi národnostmi. Čím větší osamocenost, číselná nedostatečnost, tím větší obavy a úporné trvání na tradicích. Možná i proto vznikla krátce po Velké válce Blöslůva dvoudílná publikace. Po otřesu prohrané války a vzniku Československa potřebovali Němci v českých zemích posílit sebevědomí. O to více ti, co se krčili osamoceni v jazykových ostrovech. Blösl přistoupil ke své práci s péčí gymnaziálního profesora. Běžná úroveň tehdejšího středoškolského vyučujícího značila schopnost samostatně vědecky bádát, pravidelně na odborné i popularizační úrovni publikovat, přednášet, zkrátka výrazně se spolupodílet na kulturní a vzdělanostní úrovni místa, v němž se pohyboval. Blösl nebyl výjimkou. Pracoval s archivními prameny, konal vlastivědné vycházky, diskutoval s místními obyvateli, ať již vzdělanci, sedláky či dělníky apod. Zkrátka sbíral informace, kde se dalo. A jako místní rodák věděl, kam se obrátit.

Tichý kout země

Jeho vyprávění je v prvním dílu lemováno klasickým motivem „lopotné dřiny“ na kamenitých kopcích. Slovo „kámen“ jako by symbolizovalo těžkost existence místních obyvatel. Vedle

Der Prälöt im feurigen Wagen.

*Postava z brodeckých pověstí – duch „Prälöt“ jedoucí na hořícím vozu ozdobeném ohnivými růžemi, jenž se zjevoval na cestě od Pavlova, projížděl přes Brodek do Lhoty.
(zdroj: VKOL, sign. 70.678/2)*

šedých homolí kamenů pak ale vynikají zelené louky a mezi nimi políčka. „Zelené louky a dlouhé lány polí se malebně střídají se skupinami olší v bažinatém terénu a stinnými kamennými mohylami na vrcholcích kopců.“ Blösl zdůrazňoval především skrytou krásu krajiny a těžký život obyvatel, v jistém smyslu v tom viděl bezdějinnost, jelikož se v jeho očích jednalo o „...tichý kout země, chudý na události, které stojí za zmínku“. Nicméně rok 1866 a „bratrská válka“, již samotný císař označoval za válku „Němců proti Němcům“, se i kopcovitého Brodecka dotkla výrazně. Vždyť tudy prošly armády obou stran. I zde nakvartýrovaná vojska po dobrém či

Heimatlandschaft, Dorf, Haus.

Die Sprachinselheimat kann nicht mit Naturwundern aufwarten, die in Reiseführern marktmäßig herausgestrichen zu werden pflegen. Es gibt hier keine Schneegipfel, keine Höhlen, keine Wasserfälle, nicht einmal den Reizprung eines berühmten Flusses. Nichts vermag den großen Strom der Reisenden, die für ihr Geld etwas sehen wollen, zu locken. Entloß! Noch entwerthen keine Schwärme lärmender Schieber und Senieher die heimlichen Winkel, noch spielen keine finsternen Fabrikstoren russige Scharen verdrossener, weil heimatlos gewordener Proletarier aus, noch passen Landschaft, Haus und Mensch stillgerecht zu einander. Wie ein einfach anmutiges Mädchen, das durch seine natürliche Holdseligkeit und Unberührtheit unser Herz erwärmt, so blüht die schlichte Heimatflur in mannigfaltiger Liebllichkeit. Der Herrgen Hüne und hüte diesen glücklichen Zusammenklang ländlichen Friedens!

Im sanften Wellen wiegt sich das Heimatgelände aus behäbigen Niederungen zu mäßigen Höhen. Wagnst eben Feldstrecken sind ebenso selten wie steile Abfälle. Es scheint, als hätte die Niesenfaust des Welterschöpfers einst die Innermäheße Platte ganz sachte zusammengeknittert, um für die fruchtbaeren Ebenen der Eröhen und Kleinen Hanna mehr Raum zu gewinnen. So entstanden nur leise Falten und nie und da ein größerer Buckel. Die Höhenwellen streichen von Nordwest nach Südost und werden gegen das Romzatal immer niedriger, in den breiten Tälern zwischen ihnen dehnen sich die langen Heilen der Sprachinseler: „Bredla“ (D. „Brodet“), dessen Marktplatz 800 m hoch liegt, und das anschließende Döshna, „Da Raalet“ (Obhütten) mit ungefähr 500 m, „Da Runaahs“ (Runarz) mit ungefähr 500 m Durchschnittshöhe. „Da Woghtl“ (Wachtl) teilt nicht die West-Ost-Richtung.

Úvodní stránka druhého svazku opěvující
skrytou krásu jazykového ostrova.
(zdroj: VKOL, sign. 70.678/2)

pod nátlakem vyjídala spíše obyvatel, i zde řádila cholera, která jen v Brodku (tehdy ještě ne Německém Brodku, tento název nesl až od roku 1872) sklátil 24 obyvatel. Ovšem Blösl zachoval pro budoucnost pozoruhodnou medicínskou radu, jelikož tvrdil, že ten, kdo „...včas vypil červené víno, ten se uzdravil“.

Velké dějiny se jazykového ostrova dotkly i v září 1887, kdy na laškovském zámku přebýval v rámci velkých manévrů Jeho Apoštolské Veličenstvo císař a král František Josef I. Místní region se hodil k danému účelu výtečně. Jak se dobově s pýchou zdůrazňovalo: „Krajina konická hodí se k takovému cvičení co nejlépe. Rozkládajíc se mezi řekami Moravou a Svitavou, prorvána jest vysočina tato mnohými příčnými údolími

a průrvami, mimo to pak velmi silně zalesněna.“ Tehdejšího majitele zámku v Laškově Karla Jaroslava Kollarze povýšil panovník za prokázané služby a pohostinství do šlechtického stavu s predikátem „von Lasskow-Lessan“.

Obživa

Tkalcovství a zemědělství, hlavně kvalitní ovocnářství, to tvořilo základ obživy místních obyvatel. Zahrady a sady představovaly lásku místních obyvatel. Zde nejspíš hledali jistý druh odpočinku, jelikož práce u tkalcovského stavu byla mimořádně těžká a jednotvárná. Obyvatelé Skřípova, Brodku, Dešné, Runářova a mnoha dalších obcí sedávali u stavu od pěti hodin ráno a pracovalo se až do tmy. Úmorná, jednotvárná dřina. Faktori pak utkané látky rozváželi do fabrik ve Šternberku, Brně či Moravské Třebové. Druhou významnou domácí rukodělnou aktivitu představovalo slaměnářství „Strohschnurflechterei“. V domácnostech se vyráběly tašky, papuče, slamáky, klobouky. Nakonec z domácí výroby povstaly i továrny v Brodku a Skřípově, firma Eugena Nowaka a J. Aberleho či skřípovská továrna Müller-Schmied. V roce 1920 vznikla ve Lhotě i fabrika na lana, jež se vyráběla ze lnu. Tato továrna v následujících letech produkovala provazy, řemeny, pásy, vše převážně využitelné v zemědělství.

Jen tyto činnosti ovšem obyvatelé neužívaly. Proto každoročně odcházeli chlapi uprostřed dubna na „montáže“, tedy za prací do Dolních Rakous (zedníci). Omladina potom uprostřed května okopávat řepu dolů na Hanou, v červnu pak ženy i muži do Dolních Rakous na zemědělské práce (mlácení

*Kostelní ulice v Konici, v popředí „Stará škola“, v níž se učilo až do roku 1976
(zdroj: www.konice.cz – Pohledy do historie)*

apod.), ovšem pouze nakrátko, jelikož žně začínaly na jazykovém ostrově již v srpnu. V poslední čtvrtině 19. století se rozvíjely i veřejné služby. Odlehlost a relativní izolovanost Brodecka se snížila výstavbou dráhy z Prostějova přes Konici do Třebovic v Čechách v roce 1889, poštou v Brodku, bezpečnost se pak zvýšila otevřením četnické stanice ve Skřípově apod.

Šok z rozpadu monarchie těžce vstřebávali všichni Němci v českých zemích. I Blösl bědoval nad tím, že veškerá vina za válku byla vložena na bedra Německého císařství, že oběti Němců z Rakouska přišly vniveč, když naopak Češi, vztáhnuto ke střední Moravě, kteří, jak psal, v zázemí tolik netrpěli, jelikož Haná je bohatá oblast, byli nakonec odměněni vznikem státu, do něhož Němci patřit nechtěli. A poté přišly již jen ústrky, přičemž velmi

citlivě vnímal hlavně otázku vzniku menšinových škol. Tyto ústavy Němci běžně označovali za „Trutzschulen“ a zvyšovaly jejich obavy o zachování své identity a území, svého „Besitzstandu“. Obzvláště, když při sčítání obyvatel v roce 1921 došlo k poklesu počtu Němců v konickém soudním okrese pod 20 %. Němci tím ztratili právo na dvoujazyčné úřadování či dvoujazyčné tabulky na konickém nádraží. Symbolické a bolestivé.

Díky Bohu! Ještě tu nejsou...

Ve druhém svazku *Die Sprachinsel Deutsch-Brodek-Wachtel* (Jazykový ostrov Německý Brodek-Skrípov) s podtitulem *Die Volkskunde* (Národopis), jenž vyšel o šest let později u J. Czernyho v Lanškrouně, vykonal

Blösl velmi záslužný úkol. Sesbíral zvyky, pohádky, pověsti, popsal kroje, shromáždil texty a noty písní, informace o místním nářečí, popsal vzezření stavení, jejich vnitřní výbavu apod. Oslovil nadučitele Georga Tilschera z Runářova, Josefine Spandl, sběratelku písní a rčení též z Runářova, Hanse Czecha ze Skřípova, jenž působil jako odborný učitel v Brně, ad. Jednalo se o etnografický průkopnický čin v brodecko-skřípovském jazykovém ostrově. Druhý svazek uvedl slovy, jež platí dodnes: „*Nenachází se zde zasněžené vrcholky hor, žádné jeskyně, žádné vodopády, dokonce zde nepramení ani žádná významná řeka. Nic nemůže přilákat mohutný proud cestovatelů, kteří chtějí za své peníze něco vidět. Díky Bohu! Ještě tu nejsou houfy hlučných šibrů*

a bonvivánů znesvěčujících tajná zákoutí...“

Milý čtenáři, nyní zbývá již jediné. Obout pohorky, sednout na dráhu a vystoupit na vlakové stanici v Křemenci a přes Runářov se vydat do nitra bývalého německého jazykového ostrova. Popřípadě promazat řetěz kola či nabít baterku elektrokola a vydat se třeba z Prostějova přes Plumlov, Vícov, Seč a Hrochov do krajiny, která je dodnes na okraji. Možná proto je tak krásná!

P.S. Vědecká knihovna v Olomouci pak nabízí možnost začíst se do prvních vydání obou svazků, jež si může badatel objednat do studovny pod signaturami 70.678/ 1 a 70.678/ 2.

Konické nádraží v roce 1937

(zdroj: www.zdeneksmida.cz – Moravská západní dráha)

Mgr. Lubomír Novotný
(1978, Prostějov)

Absolvent historie na FF UP a oboru právo a právní věda na PF UP. Od roku 2004 působí na oddělení historických fondů Vědecké knihovny v Olomouci. Věnuje se dějinám 19.–20. století, regionálním dějinám a biografice.

O hanácké Popelce

Michaela Kokojanová

L. P. 1786, v pondělí 15. května, zakoupil voják a švec Matouš Špaček od obce Štarnov za deset zlatých stavební místo č. p. 49.* Pouhé dva dny nato s touto adresou spojil matriční záznam narození jeho pátého dítěte, Johanny. Sudičky dcerce vložily do vínku vůli, vytrvalost i ctizádostivost podporované schopností vnímat a vstřebávat proměny společnosti a osobitě z nich těžit. Druhá polovina jejího bytí patřila Prostějovu, jenž v té době procházel přeměnou z „ospalé provinční vsi“ na významnou průmyslovou aglomeraci – nepochybně atmosféra pro ženu jejího typu jako stvořená.

Kořeny

Z otcovy strany tkvěly kořeny naši protagonistky mezi venkovskou chudinou na panství kláštera Hradisko u Olomouce ve vsích severně od Boskovic, zejména v Šebetově. Otcovi rodiče posléze přesídlili do jiné části klášterního majetku, do Droždína pod Svatým Kopečkem u Olomouce. Řemeslu se Matouš vyučil ve Štarnově u Františka Juráska a tři roky po mistrově smrti se oženil s jeho dcerou Mariannou. Zachování profesní návaznosti v rodu bývá nadějným vkladem, tentokrát se však šance nenaplnila.

Přehledný rovinatý kraj ohraničený na severovýchodě pásem těžko přístupných hor přitahoval snad všechny konflikty mocných a v době relativního

klidu se stával základnou pro přípravu konfliktů nových. Obyvatelstvo permanentně vyčerpávaly opakované přesuny a ložirování armád, všeobecná nouze a úpadek nabývaly hroživě vrchu. Manželské počátky Špačkových navíc citelně zasáhly důsledky proměn rakouské armády po válce o dědictví bavorské (1778–1779). Výrazné navyšování početního stavu pěších pluků začal stát zajišťovat pravidelným povinným přísunem rekrutů. V době míru armáda poskytovala vojákům, hlavně některým profesním skupinám, dlouhodobé „dovolené na neurčito“.

Rodné domy

Matoušovi přidávalo dovolenkové body řemeslo. Doma si ho užili, leč mělo to háček: Po dobu dovolenky šetrný erár vojáky nezaopatřoval. Řemeslo v daných podmínkách nevynášelo, vedlejší příjmy vážly, a rodina se

Šebetov (Schebetau) na Müllerově mapě Moravy z roku 1716
(zdroj: Archiv Zeměměřického úřadu)

* Štarnov, dnes okres Olomouc, leží cca 4 km jižně od Šternberka, tehdy příslušel ke šternberskému panství.

utěšeně rozrůstala. Pohled do matrik upozorní na nápadné změny bydliště Špačkových. Každé z prvních pěti dětí mělo „svůj“ rodný dům. Přesun do stavení č. p. 50 na horním konci obce u rybníka potvrdil pád mezi nejnuznější z nuzných. Do této odlehlé lokality Štarnovští vykazali objekty rizikové. Jednak provozovny náchylné k požáru – kovárnu a pazdernu, jednak nouzový špitál pro infekční pacienty. V pazderně údajně fungovaly tři nebo čtyři „velmi chudičké“ byty.

Úvodem zmíněná parcela nezabírala ani 3 x 5 metrů, i tak mohla představovat prostor pro nadechnutí rodiny stíhané rychlým, podle všeho nezaviněným sociálním propadem. Koupě nemovitosti přinesla sice řádku povinností, ale také právo doplňovat stavení místnostmi pro podnájemy, tedy malý, nicméně stálý „záchranný“ příjem pro majitele.

Malí Špačkovi pak na stálé adrese dál přibývali takřka pravidelně až do roku 1798, kdy mezi sebou přivítali desátou, Gertrudu, poslední známé dítě paní Marianny. O osm let později, ve válečném roce 1806, matka skonala za epidemie tyfu. Klidných období pohody a dostatku za 51 let, jež jí byla přisouzena, zažila vskutku nemnoho. Za všechno mluví smrt čtyř z jejich dětí v raném věku. Lehce určitě nenesla ani smutný osud dcery Apoleny, svobodné matky. Zhoubný dopad napoleonských válek na všechny oblasti života bezbranného venkova netřeba připomínat.

Můžeme se jen domýšlet

Jak se s tolikerou nepřízní srovnávala „naše“ Johanka, se můžeme jen domýšlet. Po rodném zápisu následuje

mezidobí bez jakékoliv dochované individuální zmínky o její osobě. Netušíme ani, kdy a zda definitivně opustila své rodiště. Pomáhala stárnoucí a v posledních letech zřejmě postonávající matce? Pobývala v č. 49, když zde dotrpěla čtyřletá nemanželská dcera sestřina a krátce poté Apolena sama? Týkala se jí druhá rodina jejího otce, obdařená ještě menší dávkou štěstí než ta první? Osamostatnila se a začínala, jak se „slušelo“ pro její sociální zařazení, jako děvečka, služka, kuchařka, pokojská nebo dělnice? Protože známe pokračování, vnučuje se otázka: Kdy se postavila osudu a začala přeměřovat svůj úděl? V době, kdy matriky narozených mnohdy matku zmínily pouze křestním jménem, nešlo o postoj běžný. Kdybychom znali impuls, který Johannu uvedl do dalšího života, mnohé by se objasnilo.

Teprve bezmála po třiceti letech dospíváme k údobí, z něhož naopak nacházíme konkrétních osobních zpráv nejvíc. Ani ono však často neposkytuje žádoucí poznatky. A výpověď znehodnocuje nejednou hendikep pověstného „Mýliti se jest lidské“.

Manželství

Se svým budoucím manželem, o šest let mladším zednickým tovaryšem Matyášem Pelzem, se patrně seznámila ve Šternberku v době jeho „vandru“. Odtud mu vystavili propouštěcí listek ke svatbě. V Olomouci k dokladům přibýlo vrchní poručnické svolení tamního magistrátu, poručenský listek z jeho domovské obce Nová Ulice a tehdy nově požadované potvrzení o očkování proti neštovicím. Ve čtvrtek 25. února 1816 se do olomouckého kostela sv. Mořice z ženichova rodné-

*Kostel sv. Mořice v Olomouci
(zdroj: www.moric-olomouc.cz)*

ho domu č. p. 540 vydal neznámý počet svatebčanů. Kdo vedl nevěstu k oltáři? Přizvala svého stárnoucího, navzdory tomu stále vitálního otce z relativně dalekého Štarnova? Ženichův otec v té době pravděpodobně už nežil. Jak přijal nevěstu zbytek jeho rodiny?

Vítané podpory se novomanželé dočkali od rodiny Matyášova mistra. Anton Schäfer zaujal na svatbě místo prvního svědka, jeho žena se po roce stala kmotrou jediného známého dítěte páru, Josefý Pauliny. Děvčátko přišlo na svět ve východní části olomouckého Předhradí. Šťastný otec se nechal v matrice hrdě zvěčnit už jako polír (bezpochyby díky dalšímu projevu přízné pana mistra).

Vývěsní štít

Kdy jeho žena zaregistrovala existenci babických kurzů pořádaných

Medicínsko-chirurgickou fakultou c. k. Lycea na olomouckém Předhradí a identifikovala nabídku vzdělání jako svou životní příležitost? Na podzim 1818 se překvapivě (?) s rodinou přestěhovala do Matyášova rodného domu a na vlastní náklady absolvovala podzimní babický kurz. Volila jeho českou variantu, s německým prostředím se tedy zatím ještě nesžila. Záznam o zkoušce datovaný 23. březnem 1819 možná poskytuje dojemnou reminiscenci na štarnovské dětství. V dokladu překvapivě rodné datum absolventky nahradilo datum její sestřičky Tekly, která umřela dvouletá před 27 lety! Řešila tak Johanna citové trauma z dětství? Prodloužila symbolicky předčasně zesnulý život?

Jako obyvatelka Nové Ulice podala 15. dubna žádost o povolení provozovat řemeslo v místě bydliště, na přilehlé Zelené Ulici a ve vnitřním městě. Hodnocení „bene“ z babického diplomu

(foto: Jan Pospíšil)

Popelka

Připomínku Johanny Pelzové zprostředkoval tento předmět ze sbírek Muzea a galerie v Prostějově – její nestandardní reprezentativní vývěsní štít. Možná doklad pozornosti uznalého manžela, možná vzpomínka na dobu, kdy se jako moderní, a tehdy ještě chudá žena hodlala věnovat vlastnímu povolání.

Pro muzeum štít objevil v místě jejího prostějovského bydliště (dnes Poděbradovo náměstí č. 8) Jakob Gottlieb, obchodník starožitnostmi (narodil se roku 1883 ve Slezsku, v Prostějově žil od roku 1910; roku 1929 se zařadil mezi členy muzejního spolku, pravidelně poskytoval muzeu peněžní příspěvky a další služby; roku 1939 jako Žid členství zbaven, roku 1940 internován v Nise, roku 1947 prohlášen za mrtvého – za informace děkuji Marii Dokoupilové).

Více o paní Johance a jejích nejbližších zájemce najde v článku Vývěsní štít „Johanna Pelz geprieste Hebam. 1822“ publikovaném ve vlastivědné revue Střední Morava, roč. 2019, č. 48, s. 39–54.

posílila příznivým písemným vyjádřením ředitele a profesorů kurzu. Na kladnou odpověď čekala pouhých pět dní. Pořídila si vývěsní štít s obrazem nastiňujícím šťastné okamžiky po úspěšném porodu a chystala se podnikat.

Vykročeno levou nohou

Při profesním startu ale šlápla v pohledu obyvatel Nové Ulice hodně vedle. S poukazem na paragraf babické přísahy ukládající aktivní odhalování báb-fušerek svedla ne-

dobře se rozvíjející a nepřesvědčivě dořešený souboj s místní bábou, evidentně zkušenou, schopnou, obětavou, obratnou a obecně oblíbenou, leč úředně nezkoušenou Rosinou Haschkin. Vedle nabízející se přehršle nejrozumnějších důvodů do hry viditelně vstoupila tvrdost, již Johannu „obohatily“ drsné životní podmínky. Nezvažovat nadto vliv přetrvávající fascinace dotekem prostředí tak odlišného od všeho, co prostá žena dosud znala?

Zjevně zaskočení představitelů obce, fungující na sousedské bázi, nakonec dosáhli řešení překerní situace jakýms takýms kompromisem. Avšak rozbourená Nová Ulice nebyla s to připustit žádnou polehčující okolnost. Že bába-„náplava“ mohla jednat pod dojmem vznešených ideálů, provázejících snahy pozvednout úroveň porodnictví, stěžející někomu zajímalo. Postoje zcela oproštěné od společenského citu a urputná zavlísta, s níž je Johanna prosazovala, uzavřely cestu do tradiční pospolitosti. Pošramocená pověst ji pak zřejmě neopouštěla ani po přesídlení do vnitřního města, kde se její muž, zvolna a rozvážně postupující po profesním žebříčku, uchytil při výstavbě pevnosti. Manželova kariéra zvolna nabývala vrchu, Johanna zaměřila své úsilí novým směrem. Babiectví špelo k vedlejší koleji.

Gnädige Frau Meisterin

Když Matyáš dostal tip na uvolněnou mistrovskou pozici v Prostějově, příliš neváhal. Kdysi největší poddanské české město Moravy, v důsledku rekatolizace a úbytku obyvatelstva za třicetileté války

zchudlé a poněmčené, sice zdaleka nepřekonalo údobí stagnace, on přesto správně vyhodnotil nadějně známky nastávajícího průmyslového rozvoje a s ním souvisejícího stavebního boomu. Při rozhodování napomohla momentální personální krize stavebního cechu – roku 1821 dva zedničtí mistři zemřeli a stoletý Johann Freywald, nedisponující pokrevním dědicem řemesla, hodlal roku 1822 předat mistrovskou štafetu.

Vše nasvědčuje tomu, že se Matyáš velmi rychle zorientoval v místních poměrech a v soutěži se zavedenými staviteli se prosadil nečekaně brzy. Bydliště a také prostory vhodné k podnikání našel v bývalém pernstejnském dvoře na Brněnském předměstí (dnes Poděbradovo náměstí č. 8). Zde pak s rodinou rozšiřovanou časem o neobvyklé množství učňů prožili 35 let, z větší části šťastných.

Johanna si nechala přemalovat datum na vývěsním štítu a ještě rok pokračovala ve svém povolání. S „plným úvazkem“ přestala počítat už v Olomouci. Podpora mužovy kariéry slibovala lepší perspektivu. Naposledy u porodu asistovala 27. ledna 1823. V další části svého bytí se nyní už „Gnädige Frau Meisterin Pelz“ – rodnou češtinu odložila nejspíš také v Olomouci – formálně spokojila s pozicí, která podle úzu té doby příslušela matroně z vyšší střední třídy. Její příběh se navenek podřídil příběhu manželovu a stal se jeho nezbytnou součástí. V dochovaných písemnostech se Johanna jmenovitě objevuje jen jako spoluzakladatelka nadace ve prospěch kláštera milosrdných bratří, při

*Dnešní Poděbradovo náměstí na pohlednici z roku 1904
(zdroj: publikace Prostějov na starých pohlednicích (2002), str. 194)*

svatbě své dcery a též jako babička – nikoliv bába! – a kmotra jejich dětí.

Deset dní po svých jedenasedmadesátinách podlehla břišnímu tyfu. Pozůstalostní řízení potvrdilo, že si značnou míru samostatnosti nedala vzít. Vlastnila dva pravovárečné

domky v Olomouci v hodnotě 29 000 zlatých. Fatální propad, který mistra Matyáše postihl po Johanině náhlém odchodu, svědčí o tom, že roli manželky-paní mistrové hrála aktivně, promyšleně a dobře.

PhDr. Michaela Kokojanová
(1953, Litoměřice)

Absolventka oborů historie, výchova a vzdělávání dospělých a teorie kultury na FF UP v Olomouci. Začínala jako archivářka a později jako redaktorka podnikového časopisu v Oděvním průmyslu Prostějov, poté pětadvacet let působila jako historička starších dějin v prostějovském muzeu. Zabývá se regionálními dějinami v 16.–19. století. Zaměřuje se na každodennost, prosopografii a vzájemné působení lidské komunity s danou přírodní realitou.

Úryvek z historie archivu v Prostějově

Oldřich Václavík

V letošním roce si připomínáme 70. výročí vybudování jednotné archivní sítě v Česku. Zaměstnanci místního archivu vzdali hold jubileu vytvořením výstavy, na níž jsou zpřístupněny nejen archiválie (fotografie, mapy, pečeti), ale také informace z historie pamětového zařízení. Veřejnost se může seznámit s ukázkami archivní práce v minulosti i současnosti, medailonky bývalých zaměstnanců a v neposlední řadě s ukázkami konzervátorské práce. Pro ty, kteří výstavu nestihnou (do 28. června 2024) alespoň pár poznámek.

Počátky novodobého prostějovského archivu jsou datovány rokem 1904, kdy byl prvním městským archivářem jmenován Josef Franc. Archiv a muzeum se staly jednou institucí s názvem „Městský archiv a muzeum v Prostějově“ a toto spojení trvalo až do roku 1954.

Kdy přesně se obě instituce od sebe oddělily, z dochovaných archivních materiálů nevíme. K rozdělení obou institucí zřejmě došlo v souvislosti s převedením muzea ze správy MNV do správy ONV Prostějov a také na základě aplikace vládního nařízení o archivnictví vydaného v roce 1954. Jelikož v době koexistence muzea a archivu vedlo veškerou provozní agendu muzeum, zůstala při oddělení obou institucí v jeho péči. Podle předávacího protokolu ze dne 15. března 1956 se majetkem archivu staly pouze archivní fondy, uložené v místnostech Okresního vlastivědného muzea v Prostějově. Knihovna a mobiliář kanceláře zůstaly i nadále společným majetkem archivu a muzea.

Během své existence se prostějovský archiv potýkal s nedostatkem vhodných prostor. Archivní fondy byly zpočátku uloženy ve dvou místnostech dnešního muzea. Tyto prostory pro uložení nestačily, a proto byly pro potřeby archivu vyčleněny sklepní místnosti. Vzhledem k dlouhodobě nevyhovující situaci bylo rozhodnuto o přemístění archivu do zámku. K realizaci myšlenky došlo až v roce 1961. Jelikož archiv nebyl jediným uživatelem zámku, prostorové problémy s ukládáním nezmizely natrvalo. Zámecké prostory navíc neposkytovaly vhodné podmínky pro uchování archiválií. Velké teplotní výkyvy, vysoká vlhkost a sluneční svit a žár přes velká okna se na kvalitě uložení negativně podepsaly. V těchto podmínkách archiv

*Prostory SokA Prostějov
(foto: Oldřich Václavík)*

setrval více jak 30 let. Definitivní řešení prostorových potíží přineslo až rozhodnutí okresního úřadu v prosinci 1997 o koupi a následné rekonstrukci tovární budovy Rolný, s.r.o., v Třebízského ulici. Stavební práce začaly 4. ledna 1999 a byly dokončeny za necelých jedenáct měsíců. Slavnostní otevření archivu se konalo 8. března 2000. Po desítkách let provizorii disponuje archiv moderní budovou, ve které byla nově zřízena i dílna pro restaurátory a konzervátory.

Prostějovský archiv prošel stejnými organizačními změnami jako ostatní okresní archivy. V roce 1992 byl přejmenován na Státní okresní archiv Prostějov (SOKA Prostějov), ale nadále byl spravován po ekonomické stránce nástupcem ONV, okresním úřadem, a metodicky řízen státním oblastním archivem. Pro SOKA Prostějov byl tímto archivem nadále Moravský zemský archiv v Brně. Zrušením okresních úřadů v rámci reformy státní správy v roce 2002 byly státní okresní archivy k 1. srpnu téhož roku začleněny pod příslušné státní oblastní archivy. V souvislosti s koncem okresních úřadů je třeba připomenout, že od 1. ledna 2000 došlo k obnovení Olomouckého kraje, čímž skončila územní příslušnost bývalého okresu Prostějov k Jihomoravskému kraji (1960–1999) a Prostějovsko bylo opětovně přiřazeno ke kraji Olomouckému (dříve v letech 1949–1960). A právě z důvodu začlenění do nově

vzniklého kraje přešel SOKA Prostějov pod křídla Zemského archivu v Opavě.

Skladba archiválií, o které zaměstnanci pečují, odráží specifické členění a vývoj okresu, který je charakteristický dlouhodobě pouze jedním „historickým“ městem a množstvím menších obcí. Takové rozvrstvení sídel má vliv na pestrost a početnost fondů a množství archivního materiálu. V současné době se SOKA Prostějov stará celkem o 1889 archivních souborů v celkové délce 3946 běžných metrů. Archiválie jsou členěny podle skupin tematické evidence zejména do fondů úřadů státní správy (okresní úřady, okresní národní výbory) a městské a obecní samosprávy (archivy měst, archivy obcí). Další skupiny fondů obsahují písemnosti soudů a notářů, archiválie institucí hospodářského charakteru (cechy, družstva) a písemnosti školských a kulturních institucí (školy, divadla, kina). K zajímavým typům pramenů patří písemnosti spolků a jiných společenských organizací. Důležité jsou fondy církevních institucí jako fary a děkanáty, dochované pozůstalosti významných osobností a sbírkové fondy. K nejcennějším zinventarizovaným fondům patří bezesporu Archiv města Prostějov. Součástí tohoto fondu jsou i dvě kulturní památky – Pamětní kniha města Prostějova z let 1392–1671 a Pamětní kniha města Prostějova založená radním písařem Janem Bělkovským z Ronšova v roce 1583.

Mgr. Oldřich Václavík
(1976, Prostějov)

Absolvent oboru archivnictví a historie na FF Univerzity Palackého v Olomouci. Od roku 2000 působil jako archivář v SOKA Prostějov, od roku 2016 je jeho ředitelem. Zajímá se o regionální noviny se zaměřením na kulturní a hospodářské dějiny.

Vzpomínka na Alžbětu Zelenou

Tomáš Cydlík

*Alžběta Zelená v roce 2000
(zdroj: archiv rodiny)*

Na letošní rok připadají dvě významná životní výročí malířky, grafičky, příležitostné sochařky a učitelky Alžběty Zelené. V únoru jsme si mohli připomenout 105. výročí jejího narození, v srpnu zase 20. výročí od úmrtí.

Alžběta Zelená se narodila 19. února 1919 v Prostějově. Pocházela z rodiny židovských živnostníků Salomona a Anny Kleinerových, kteří provozovali malý obchod s látkami a krejčovským zázemím na rohu Školní ulice a Pernštýnského náměstí. V mládí Alžběta často pomáhala rodičům v obchodě, a zvláště si oblíbila aranžování výloh. Po ukončení reálného gymnázia začala pracovat

jako zahraniční korespondentka v kanceláři prostějovského starosty dr. Oldřicha Johna.

Anglická zkušenost

Společně se starší sestrou Markétou (Margith Kleinerová-Eisenberg, figurální a portrétní malířka) sdílely již od mládí vášně pro kreslení a malování. Markéta dokonce studovala u profesorů Jakuba Obrovského a Josefa Loukoty na Akademii výtvarných umění v Praze. Alžběta ji původně chtěla následovat, ale její plány překazila druhá světová válka. V roce 1939 byla s ohledem na židovský původ propuštěna z městské kanceláře

a před blížícím se fašistickým nebezpečím se rozhodla raději odcestovat do Anglie.

V Bristolu nejdříve pracovala jako domácí služebná v tamní židovské rodině. Zlom v Alžbětině životě nastal poté, co se na doporučení známého přihlásila na uměleckou školu

Royal West of England College of Art. Během studia zároveň pracovala ve válečném průmyslu, hotelnictví a později se stala rozvážečkou mléka na koňském povozu. Ve škole studovala obor malby, grafiky a sochařství a díky svému talentu sklídila v Anglii řadu úspěchů. Sama si nejvíce cenila svého členství v Royal Birmingham Art-Society. V roce 1943 získala oprávnění vyučovat estetickou výchovu na všech úrovních anglických škol. Své pedagogické dovednosti pak uplatnila na dívčí škole v Dudley u Birminghamu, kde se věnovala výtvarnému rozvoji svých žákyní. Zároveň si zde poprvé vyzkoušela kostýmové návrhářství pro školní divadelní představení.

Zpět v rodném městě

Ačkoliv byla Alžběta přijata na londýnskou Royal Academy of Art, ke studiu nakonec nenastoupila. V Anglii se seznámila s letištním mechanikem RAF Josefem Zeleným, který si ji pamatoval ještě z předválečného Prostějova. Založili spolu rodinu a v únoru 1946 se jim narodil syn Ilja. Vzápětí poté se rozhodli společně

Alžběta Zelená: *Haná tančí* (1975)
(zdroj: archiv rodiny)

vrátit zpět do rodného města. Návrat do Prostějova byl ale pro Alžbětu a Josefa velmi bolestivý. Její rodiče padli za oběť nacistické protizidovské politiky a zahynuli v koncentračním táboře. Také mnozí přátelé a známí z mládí zmizeli. Sestra Markéta měla větší štěstí a podařilo se jí přežít Terezín. Po válce navštívila Alžbětu v Anglii a v roce 1947 odcestovala do USA, kde se věnovala malování a stala se členkou malířského klubu Art Students League.

Od průmyslových motivů k zářivým odstínům

V Prostějově čelila rodina Zelených obtížné finanční situaci. K jejich synovi Iljovi se brzy přidali i sourozenci Josef a Boris. Jelikož Alžbětín manžel Josef trpěl vážnou plicní chorobou, pobíral pouze invalidní důchod. O obživu rodiny se tak musela postarat Alžběta. Její anglický diplom nebyl v Československu uznán, což jí znemožnilo pracovat ve svém oboru. Místo toho šila šaty pro OP Prostějov, barvila šátky a pracovala jako grafička v propagaci Agrostroje. Později působila

jako vychovatelka na Tetíně a v internátě OP. Teprve po úředním uznání diplomu z Bristolu (1964) a doplnění kvalifikace na Pedagogickém institutu v Olomouci (1965) mohla Alžběta opět vyučovat výtvarnou výchovu na druhém stupni základních škol. Vlastní výtvarné tvorbě se věnovala v každé volné chvíli, která jí zbyla vedle zaměstnání a péče o rodinu. Svá díla realizovala nejdříve v menším ateliéru v podkroví domu sochaře Jana Trísky na rohu Svatoplukovy a Jihoslovanské ulice. Později si zařídila vlastní prostorný ateliér v domě na ulici Újezd 9a, kde také s rodinou žila. Poslední chvíle svého života trávil v ústraní svého domova v péči příbuzných. Alžběta Zelená zemřela 23. srpna 2004 a je pohřbena v hrobě rodiny Kleinerů na prostějovském židovském hřbitově.

Nejvýznamnější umělecké období představoval podle vlastních slov Alžběty Zelené její pobyt v Anglii. Zde se mohla věnovat výtvarné tvorbě s mladistvým nadšením a intenzitou. Zajímaly ji všechny možné motivy, takže její umělecký záběr nikdy nebyl svázaný výběrem omezených témat. Ve svém anglickém období se Alžběta soustředila hlavně na obrazy s průmyslovou tematikou. Temnými barvami se snažila zachytit ponuru atmosféru továren, dělnických čtvrtí a hornického kraje kolem Birminghamu. Tyto tendence částečně pokračovaly i po jejím návratu do Prostějova, kdy pro inspiraci jezdila až do okolí průmyslového Ostravska. Svou paletu barev poté od šedivých a zamlžených průmyslových motivů postupně převedla až k jasným a barevným

*Alžběta Zelená: Dělnické domky – Bristol (Továrenské haly), 1943
(zdroj: archiv rodiny)*

květinám, stylizovaným zátiším a aktům. Po odchodu do důchodového odpočinku se intenzivně zaměřila na hanácké motivy plné zářivých odstínů. Vynikající úrovně dosáhla v oblasti portrétní malby, což dokázala na několika obrazech významných osobností místního života. Dvě její díla tvoří součást portrétní galerie starostů v prostějovské radnici. V posledním období pracovala podle momentální inspirace a často se věnovala více dílům najednou.

Přes určitou odlišnost námětů na sebe práce z jednotlivých tvůrčích etap plynule navazují a je z nich patrné, jak autorka postupně dospívala k vlastnímu originálnímu výrazu. Na svých obrazech často kladla zářivé barvy jednu přes druhou a v kombinaci s tmavými liniemi tak vytvářela působivý výsledný efekt. V řadě případů pracovala na objednávkou. Je autorkou vitráží, tapisérií, realizací interiérů veřejných budov a umělecké výzdoby obřadních síní několika obcí v regionu. Různými grafickými technikami vytvořila řadu pamětních listů, diplomů a novoročenek. Její dílo se dnes nachází kromě soukromých kolekcí u nás a v zahraničí například ve sbírkách prostějovského muzea či v umělecké sbírce města Prostějova.

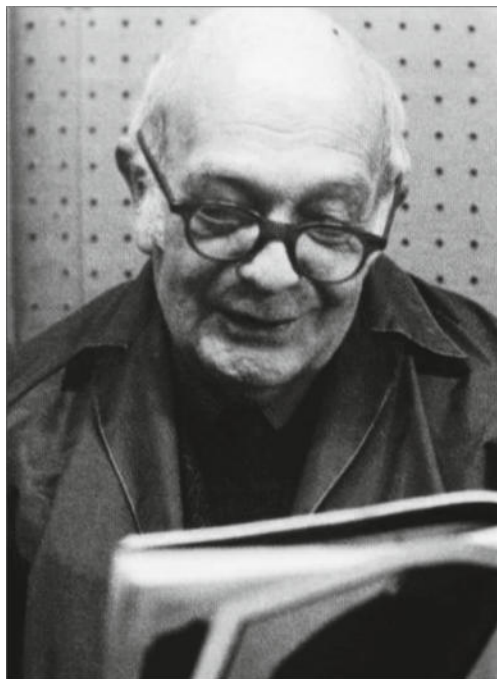
Vlastní tvorbu vystavovala Alžběta Zelená již během studijních let v Anglii. V roce 1943 se zde konala putovní výstava jejích obrazů a plastik, která zavítala do Readingu, Sheffieldu a Bournemouthu. V roce 2000 se do ostrovních galerií vrátila. Velký obdivovatel její tvorby John Keith, anglický sběratel a historik umění, zorganizoval dvě výstavy v Manchesteru a Leedsu. V Prostějově se účastnila nejdříve kolektivních výstav. Místní výtvarníci ji však mezi sebe nikdy úplně nepřijali, a tak později pořádala pouze samostatné prezentace. První taková výstava proběhla již v roce 1948 v prostějovském Národním domě. I když tehdy ve městě malířku v podstatě nikdo neznal, měla akce úspěch a vzbudila velké překvapení. Prozatím poslední souborná výstava díla Alžběty Zelené se konala v roce 2019 v Muzeu a galerii v Prostějově. Komentovanou prohlídku v muzeu i následnou přednášku ve výstavním sále Státního okresního archivu v Prostějově vedla Romana Čásková, která se životu a dílu prostějovské malířky věnovala ve své bakalářské práci. Toto dílo lze dnes považovat za nejkomplexnější práci o malířčině tvorbě a zájemcům o podrobnější informace ho můžeme bezesporu doporučit.

Mgr. Tomáš Cydlík
(1974, Prostějov)

Absolvent oboru historie-muzeologie na Filozoficko-přírodovědecké fakultě Slezské univerzity v Opavě. Od roku 2000 působí ve Státním okresním archivu Prostějov. Zaujímá se o regionální dějiny se zaměřením na fenomén kultury.

Jazykovědec František Kopečný nejen mýma očima

Luboš Veselý

František Kopečný
(foto: Bob Pacholík, 1987)

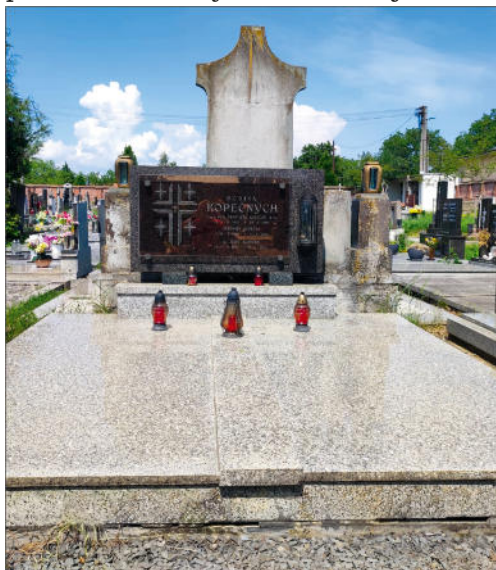
František Kopečný (4. 10. 1909 – 27. 3. 1990), Moravan, rodák z Určic u Prostějova, obyvatel Vrahovic (od roku 1973 součást Prostějova), katolík, zemřel a je pochován ve Vrahovicích (u kostela sv. Bartoloměje, asi devět minut svižnou chůzí od ulice Kopečného), jazykovědec (bohemista, slavista, syntaktik, etymolog, srovnávací lingvista, morfolog, dialektolog ...), vysokoškolský pedagog (univerzity v Brně a v Olomouci), polyglot (francouzština, španělština, němčina, angličtina, ruština, maďarština, latina, řečtina ...), autor knih *Nářečí Určic a okolí*,

Základy české skladby, Slovesný vid v češtině, Etymologický slovník jazyka českého, Dobrodružství etymologie, Průvodce našimi jmény ... Úkolem tohoto textu však není představit životopisná data F. Kopečného, ale vystihnout výrazné vlastnosti Kopečného-jazykovědce. (Podrobnější informace o jeho profesní a životní dráze lze nalézt na řadě míst, uveďme alespoň Komárkův blahopřejný medailon *K sedmdesátinám Františka Kopečného*, uveřejněný v časopise *Naše řeč* [dostupný též online na adrese <https://tinyurl.com/kopecny>], a publikaci *Doc. PhDr. František Kopečný, DrSc. 1909–2009*, vydanou v roce 2009 u příležitosti odhalení pamětní desky F. Kopečnému v obci Seloutky u Prostějova, kde prožil dětství.) Cíle textu bude dosahováno i citacemi toho, co o Kopečném napsali jeho kolegové, vynikající jazykovědci (proto je v názvu *njen mýma*), také bych ovšem rád vyjádřil, co na Kopečném nejvíce zaujalo mne.

Jsou jazykovědci různého druhu: Někteří se celý život zaměřují především na jednu širokou problematiku, usilující o její komplexní zpracování. Jiní napsali mnoho kvalitních studií o mnoha dílčích a různorodých tématech, aniž by však některou z jazykových oblastí podali soustavnějším způsobem. Někteří jsou spíše opatrní, neopouštějí hranice koncepce, pojmového aparátu a metodologie, které převzali od svých učitelů, a převzaté spíše jen aplikují na další a další jazykový materiál.

Jsou tací, kteří se raději vyhýbají jednotkám a jevům, které jsou nepodadné, pokud jde o možnost jejich hladké klasifikace do zavedených tříd či kategorií nebo o možnost jejich neproblematické interpretace pomocí osvědčených pojmů. Jsou naopak i tací, pro které jsou právě takové jevy nejzákladnějším předmětem zkoumání, rádi se zaměřují na řešení (dílčích) otázek, u nichž mezi jazykovědci není shody, a snaží se rozlousknout daný lingvistický problém; přitom však mnohdy nemají dostatek vůle nebo trpělivosti pro rutinní jazykovědnou práci, a proto se stěží mohou stát autory soustavnějšího lingvistického díla, např. mluvnic nebo jejího oddílu. F. Kopečný patří do skupiny jazykovědců všestranných: v řadě oblastí byl schopen velmi širokého záběru (etymologie, syntax, slovesný vid ...), zároveň se ani v nejmenším nevyhýbal jevům obtížně interpretovatelným. Měl jistě své metodologické zásady, ale jeho invence a fantazie mu nedovolovaly nechat se omezovat nějakým předem pevně daným postupem. K tomu Miroslav Komárek (2007): „František Kopečný byl člověk velmi širokého vzdělání. Nebylo mu nic víc cizí než nějaká skoro dogmatická metoda. To bylo jeho podstatným rysem.“ Kopečný byl (a je) v jazykovědné obci velmi respektovaný – k tomu Petr Karlík (2000): „Z této teorie vyplývá, že [.....] Zní to na první pohled absurdně. Není ovšem nezajímavé, že totéž [...] tušil geniální teoretik syntaxe F. Kopečný.“ Současně však své kolegy mnohdy dráždil neobvyklostí svého pohledu na nejrůznější jevy jazykové. Dočkal se proto i ostré kritiky a podstoupil řadu polemik, např. s Ivanem Poldaufem

o pojem „nejvlastnější perfektivum“ (perfektivum = dokonavé sloveso) nebo s Karlem F. Svobodou o míru zohledňování formy a významu při interpretaci jazykového jevu. Na osobitost, neotřelost Kopečného názorů a stanovisek poukazují i názvy textů, jimiž různí vynikající lingvisté reagovali (ať souhlasně nebo nesouhlasně) na jeho práci, kupř. *Podnětná kniha o české syntaxi* (recenze od M. Komárka, 1960) nebo *K netradičnímu výkladu kvantitativního přívlastku* (diskusní reakce od K. F. Svobody, 1956). Z Kopečného textů (i z jejich formulačního stylu) je patrné jeho zaujetí pro věc, zaujetí právě zkoumaným tématem. K tomu M. Komárek (2007): „Ale to víte, když jste měl v Olomouci takové dva vidové fanatiky, jako byli Kopečný a Poldauf, těžko jste tomu mohl nějakým způsobem nepodlehout, protože to pro vás začalo být nadmíru zajímavé.“

Hrob Fr. Kopečného
na vrahovickém hřbitově
(foto: Luboš Veselý)

Z dosud nastíněných vlastností Kopečného-jazykovědce mě osobně (jako čtenáře jeho textů) nejvíce zaujala schopnost nahlédnout věci jinak, netradičně, nečekaným, někdy až provokujícím způsobem. Taková schopnost se může dobře projevit právě při zkoumání jednotek a jevů, které se některými svými vlastnostmi vzpírají jednoznačnému, neproblematickému zahrnutí pod určitý (zavedený) pojem, resp. zařazení do určité (zavedené) třídy. Aby bylo zřejmé, které jednotky a jevy mám (typově) na mysli, uvádím pro ilustraci následující otázky (a rovnou dodá-

adjektiva – k významové specifikaci podstatných jmen (substantiv) a plní funkci přívlastku, ale jsou neohebná, zatímco přídavná jména patří ke slovním druhům ohebným (srov. *prima holka*, *prima holku*, *prima holce*, *prima klukovi* oproti *milá holka*, *milou holku*, *milé holce*, *milému klukovi*). Je tedy např. slovo *prima* v důsledku své neohebnosti (nesklonnosti) méně přídavným jménem než např. slovo *milý*? **3)** Je namístě považovat druhý pád *Problémů* ve větě *Problémů postupně přibývalo* za podmět?

vám, že všemi – a mnoha jinými – se Kopečný zabýval):

1) Je namístě považovat slovo *rád* za příslovce, přídavné jméno, anebo za něco mezi? Je pravda, že tak jako prototypická příslovce slouží k rozvíjení sloves (*Pomáhá rád*) a neskloňuje se (nemá pády), disponuje však rodovými a číselnými formami *rád*, *ráda*, *rádo*, *rádi* ... – to je pro příslovce netypické, je to však typické pro přídavná jména. **2)** Je namístě považovat slova jako *prima*, *fajn*, *super*, *khaki*, *lila* atp. za plnohodnotná přídavná jména (adjektiva)? Slouží sice – tak jako prototypická

Má-li být podstatné jméno ve větě podmětem, je prototypicky v prvním pádě a přísudek se s ním shoduje v čísle, popř. i v rodě (*Dědeček se uzdravil*, *Babička se uzdravila*, *Babičky se uzdravily*). Výraz *Problémů* však není prvním pádem a přísudek *přibývalo* (číslo jednotné, rod střední) se s ním neshoduje ani v čísle, ani v rodě (*Problémů* = číslo množné, rod mužský).

Myslím, že právě zodpovídání takovýchto otázek je prubířským kamenem pro ověřování zavedených pojmů a umožňuje hlouběji pronikat ke skutečné podstatě jazykových jevů. Uznáme-li například, že výraz

Problému je podmětem, znamená to, že podstata podmětu (v češtině) nespočívá v tom, že je dané substantivum v prvním pádě a že se s ním přísudek shoduje v čísle (byť jsou to vlastnosti typické), nebo dojdeme-li k závěru, že neohebná adjektiva jsou stejnou měrou adjektivy jako adjektiva ohebná, plyne z toho, že ohebnost není podstatnou vlastností adjektiv (i když je to vlastnost typická a výrazná). Podstatu daných jevů je pak třeba hledat jinde.

nému slovnímu druhu) **formu jedinou** (kupř. přídavné jméno *prima* má vždy jen podobu *prima* (viz příklady výše) nebo zájmeno *jeho* má vždy jen podobu *jeho*: *jeho matka*, *bez jeho matky*, *jeho matce*, *jeho matku* ...).

2) Adjektiva – jak známo – vyjadřují (signalizují) svou příslušnost k danému substantivu tím, že se s ním ve větě shodují v rodě, čísle a pádě. Můžeme např. říct, že adjektivum *snaživý* se k substantivu

Nyní stručně představím alespoň dva příklady Kopečného netradiční interpretace jazykových jevů:

1) Číslovky jako *pět*, *osm*, *deset*, *padesát*, *kolik*, *tolik*, *několik* ad. byly a jsou tradičně pokládány za slova s tzv. dvoutvarovou flexí, dvoutvarovým skloňováním (*pět* – *pěti*, *deset* – *deseti*, *kolik* – *kolika* ...). Podle Kopečného však výrazy *pět* – *pěti*, *deset* – *deseti* nebo *několik* – *několika* nejsou pádové tvary a dané číslovky jsou neohebné, nesklonné. Jeho stanovisko je jistě zarážející, neboť číslovky *pět*, *osm*, *deset* ... evidentně disponují **dvěma formami** (*pět* – *pěti* ...), kdežto o nesklonnosti hovoříme tehdy, má-li slovo (patřící k oheb-

žák ve větě *Snaživému žákovi bych pětku nedal* hlásí tak, že nabývá podoby *snaživému* (**3. pád čísla jednotného rodu mužského**), protože substantivum *žák* je **rodu mužského** a má v dané větě podobu *žákovi* (**3. pád čísla jednotného**). Adjektiva se tedy k substantivům hlásí kopírováním jejich gramatických kategorií (rodu, čísla a pádu). Mohli bychom také říct, že adjektiva signalizují svou sounáležitost k substantivům díky tomu, že se (tak jako ona) skloňují, že jsou ohebná. Kopečný ovšem tvrdí, že tak jako **ohebná** adjektiva vyjadřují sounáležitost k substantivům **skrze** svou **ohebnost**, vyjadřují **neohebná** adjektiva (*prima*, *super*, *fajn*, *khaki* ...) sounáležitost

*Kopečného ulice... podoba míst někdy není zcela v souladu s košatostí osobností, jejichž jméno nesou
(foto: Luboš Veselý)*

k substantivům – právě naopak – **skrže** svou **neohebnost**, naprostou nesklonnost. Zní to snad absurdně, avšak F. Kopečný skutečně formuluje tak, jako by se nesklonná adjektiva hlásila ke svému substantivu právě tím, že se nesklonují.

Zajímavou a důmyslnou Kopečného argumentaci ve prospěch uvedených

dvou stanovisek tu – pro její vysokou odbornost – neuvádím.

Za zmínku stojí i styl, kterým psal Kopečný odborné texty, neboť i v tomto ohledu byl mezi svými současníky specifický, natož kdybychom provedli srovnání s odborným stylem dnešní bohemistické produkce. Jsem přesvědčen, že dnes by mu mnozí recenzenti v posudcích vytkli nerespektování normy odborného stylu, a požadovali by opravy. Oproti dnešnímu, stylově nevýraznému, uniformnímu, přísně neutrálnímu, až sterilnímu formulování jsou Kopečného texty čtivé, záživné a formulačně osobité. Čtenář vnímá, že je psal zcela konkrétní člověk (František Kopečný), ne automat na produkci odborných textů nebo umělá inteligence. Proto je dobře, že Kopečný nepsal jen texty vysoce odborné (laickému čtenáři těžko přístupné), ale věnoval se i činnosti popularizační. Doporučuji knížku *Průvodce našimi jmény* a knížku *Dobrodružství etymologie*, která obsahuje krátké články otištěné původně v prostějovském časopise *Štafeta*, jehož je kulturně-osvětový věstník prostějovský *Řádky PRO vás* kvalitním nástupcem.

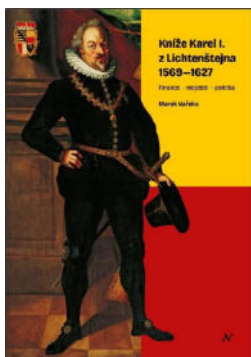
Mgr. Luboš Veselý, Ph.D.
(1977, Most)

Jazykovědec, absolvent bohemistiky na Filozofické fakultě UP v Olomouci, od roku 2005 působí jako výzkumný pracovník v oddělení gramatiky Ústavu pro jazyk český AV ČR; vyučoval na několika vysokých školách, publikuje v odborných časopisech.

Vážení čtenáři, předkládáme vám novou příležitostnou rubriku, v níž chceme nabídnout prostor vašim čtenářským zkušenostem a objevům – narazíte-li na zajímavou knihu, zejména takovou, která bude mít vztah k Prostějovu, uvítáme, když nám o ní do redakce napíšete.

Kníže Karel I. z Lichtenštejna 1569–1627. Finance – majetek – politika

Stanislav Vaněk

Mezi aristokratickými rody zemí Koruny české nejvíce rozporů vzbuzují Lichtenštejnové. Konfiskace jejich majetku dle tzv. Benešových dekretů v roce 1945 a lichtenštejnskou stranou vyvolané

soudní (neúspěšné) spory mnohdy provázejí „vášně a hněv“, avšak donedávna chybělo nestranné posouzení dějinné úlohy Lichtenštejnů. Ve Slezském zemském muzeu v Opavě se konala výstava *Knížata z Lichtenštejna. Páni země opavské a krnovské*, kterou byl hodnocen význam rodu. Část expozice se týkala Karla I. z Lichtenštejna (1569–1627), mj. prvního nositele knížecího titulu v zemích Koruny české, ale jeho úloha v postupně se proměňující společnosti zde nebyla zcela popsána. Bude kompletní analýzou kniha *Kníže Karel I. z Lichtenštejna 1569–1627. Finance – majetek – politika* od PhDr. Marka Vařeky?

Rozsáhlá a, jak dokládá obsáhlý poznámkový aparát, důkladně připravená publikace je koncipována převážně z ekonomického úhlu pohledu na

život a politickou dráhu knížete. Osm kapitol textu tvoří syntézu – badatelský přístup autora umožňuje detailní poznání nepokojných časů přelomu předbělohorské a pobělohorské epochy, historie rodu Lichtenštejnů a dokazuje jeho zaujatost Karlem I. z Lichtenštejna. Čtivě vypráví příběh aristokrata, který sňatkem s Annou Marií z Boskovic nabyt značného jmění, konvertoval ke katolictví, byl ve službách třech panovníků, v okamžiku dějinného zlomu stál na straně císaře Ferdinanda II. a kterému se loajalita vyplatila. Byla to pouze loajalita habsburskému domu, která jej dosadila do pozice druhého muže království?

Nikoliv... Pobělohorského císařského komisaře a posléze královského místodržitele autor hodnotí ve všech souvislostech. Značným množstvím tabulek, které doplňují text, dokazuje Lichtenštejnovu ekonomické myšlení i schopnosti nutné k provozování finančních transakcí, jimiž byl znám a po Bílé Hoře jej předurčily mj. k členství v tzv. mincovním konsorciu. V této oblasti jej zajímavě srovnává s Karlem starším ze Žerotína (vzdělaný člověk, avšak špatný hospodář) a Albrechtem z Valdštejna (obdobně schopný jako Lichtenštejn, ale příliš ambiciózní). Kriticky analyzuje temné stránky kariéry

Karla I. z Lichtenštejna při staroměstské exekuci i řízeném ekonomickém úpadku země a popisuje obtíže, které z tohoto konání vyplynuly pro Karla Eusebia, Lichtenštejnova syna a dědice.

Autor analyzuje lidské vlastnosti Karla I. z Lichtenštejna – jeho disciplínu, vůli, rezervovanost, smysl pro spravedlnost vůči podřízeným i milostná dobrodružství. Značný prostor také věnuje sociálním vztahům knížete vůči jiným členům rodu Lichtenštejnů, politickým spojencům i protivníkům, duchovnímu mecenátu souvisejícímu s poutním místem ve Vranově u Brna a prostředí lichtenštejnských sídel – zámky Valtice, Lednice, Mikulov, Opava, Moravský Krumlov, Úsov, Krnov, Moravská Třebová, Bučovice, Kolštejn (Branná), Ruda nad Moravou, Zábřeh, Černá Hora, Prostějov, Plumlov, Lanškroun, Kostelec nad Černými lesy, Roztoky, Škvorec aj. – jsou reprodukovány na dobových rytinách či fotografiích a výtvarně zdařilými perokresbami (autor: Dali Figely) vizuálně rekonstruovány do stavební podoby časů Karla I. z Lichtenštejna.

Publikace obsahuje značné množství faktografických údajů. Obrazový doprovod se skládá ze snímků architektonických staveb, uměleckých děl převážně z lichtenštejnských sbírek, listin a heraldických památek. Záslu-

hou lektorské a redakční práce nelze nalézt nepřesnosti – ojedinělým příkladem je informace o panství v Roztókách – toto území v současnosti není administrativní součástí hlavního města Prahy. Autorův stylistický projev je brilantní, ale poněkud nesourodě zní význam některých slov, např. nazvání Karla I. z Lichtenštejna „manažerem“ a dobového ranhojiče „zubařem“ jsou současné výrazy.

Kníže Karel I. z Lichtenštejna spíše než sympatie vzbuzoval respekt, vždyť žil ve složité době, kterou zároveň pomáhal utvářet. Znal svoje místo v nejvyšších vrstvách stavovské společnosti, dodržoval soudobé zvyklosti a ve správný čas využíval příležitosti k ekonomickému vzestupu a zvýšení společenské prestiže. Kniha *Kníže Karel I. z Lichtenštejna 1569–1627. Finance – majetek – politika* je kvalitou mimořádná. Obsahuje kompletní analýzu života i kariéry schopného a významného aristokrata.

PhDr. Marek Vařeka: Kníže Karel I. z Lichtenštejna 1569–1627. Finance – majetek – politika, ISBN: 978-80-88030-82-9, 776 str., 148 černobílých a 39 barevných vyobrazení, 2 mapy a 89 tabulek, 1. vyd., Bohumír NĚMEC – VEDUTA, nakladatelství a vydavatelsví, České Budějovice v roce 2024.

Stanislav Vaněk
(1973, Praha)

Nezávislý publicista, specializuje se na období renesance a baroka. Autor knihy *Mláka – vesnice a poutní místo na jihu Čech* (2011), několika historických studií a více než dvou tisíc recenzí knih a výstav publikovaných v tištěných i elektronických médiích.

PRO Matykovi, jovínko hovínko a koně

Jana Hrušková

„Běž k Matykům pro litr a půl.“ Když k Matykům, tak samozřejmě pro mléko, a jelikož mi bylo tak sedm osm let, tedy poctivě nalévané do konvičky. K Matykům se šlo do obchodu po pár schůdcích a po pravé straně byla v malé výkladní skřini obrovská láhev jogurtu s obrázkem jahody na víčku. I když to tak nevypadá, docela dobře jsem se učila a posléze složila dvě maturitní zkoušky. Přesto mi trvalo možná i dva roky, než jsem pochopila, že tam žádný jogurt není.

V prodejně, bíle vykachlíkované od podlahy až ke stropu, byly dva bílé stolečky s několika židlemi. Nikdy

jsem u nich nikoho neviděla sedět, ale bábinka mi řekla, že je to pro lidi, co by si tam chtěli vypít mléko v klidu. Já jsem si své mléko vypila většinou za pochodu. Navíc osvěžilo, protože ho vždycky trochu vyteklo za krk. Doma z hrníčku už mi tak nechutnalo.

Pro mléko k Matykům chodily všechny děti z okolí, a kde je tlupa dětí, tam se vždycky vylihne něco, co dospělí nechápou, leze jim to na nervy, ale stejně je to báječné. Jako naše závody v točení mlékem. Každá konvička (na Hané nikdo neřekne „bandaska“ ani v nejvyšším stádiu opilosti) měla pochopitelně víčko, aby se do mléka

*Matykovi mívali obchod na „Rudňáku“ v přízemí jednoho z domů vedle Švehlovy školy.
(zdroj: publikace Prostějov na starých pohlednicích (2002), str. 99)*

nenaprášilo. To jsme po získání příslušného množství mléka sundali a začalo to. Ruka s konvičkou musela být pěkně natažená, první roztáčecí pohyb rázný a prudký. A potom se konvičkou točilo a točilo, počítala se odtočená kola, a když ruka umdlávala, bylo nutné správně zbrzdit a uvést konvičku do klidové polohy. Když jsme to udělali předčasně, odstředivá síla, která mléko držela uvnitř, přestala působit a následky si jistě každý dove-

de představit v barvách. Hlavně v bílé. I když nějakou zvláštní obratností nevynikám, tohle se mi nikdy nestalo. Zato jsem se asi dvakrát přiradila k nešťastníkům, kteří oznámili kulaťoučké paní Matykové, kolik toho mléka má dnes naměřit, a když vrátila konvičku a natahovala ruku pro peníze, zrudli a zblekotali: „Ty jsou tam.“

No jistě, kam jinam dát peníze, aby je člověk neztratil?

Do konvičky. Konec byl vždycky špatný a ponižující. Jinak velmi laskavá, ale hygieny dbalá paní Matyková nikdy nepřistoupila na návrh, že peníze vylovíme, osušíme a jako by se nic nestalo. Mléko bylo potupně vylito do kanálu za škodolibé účasti těch, kteří nezapomněli peníze včas vyndat, a postižený se táhl domů zvěstovat, že dnes bude mléko stát dvojnásobek obvyklé ceny a hlavně proč.

Jednou v neděli nebo nějaký svátek, to už nevím, jsme Matykovy potkali ve

městě a já jsem je téměř nepoznala. Paní v kostýmku a kloboučku, pán v šedivém obleku s kravatou – to nebyli oni. Vyloženě jim chyběly ty bílé pogumované zástěry a vůbec – mlékaři patří do mlékárny a nemají se co štrapicírovat na veřejnosti v občanském oděvu.

Neštěstí opravdu nechodí po těch příslovečných horách, a tak se někdy stalo, že kvůli nemoci byl

krám zavřený. Museli jsme jít do druhé, vzdálenější mlékárny, ale o to

tenkrát vůbec nešlo.

Když je vám osm či deset, na nějakém tom kroku navíc nezáleží. Spíš na tom, kam ty kroky směřují. A to byl kámen úrazu. Vedoucí té druhé mlékárny byla paní, jejíž jméno jsem už zapomněla, ale vzhled a hlavně hlas nikdy.

Malinká, suchoučká, rejdivá a ušišlaná. Neřekla snad jedno slovo normálně.

Ještě musím předeslat, že u nás se, nevím proč, říkalo jogurtu „jovo“. A teď ukázka hrůzyplného dialogu: „Co bude holčinka chtít?“ „Litř mlíka, jovo a pět rohlíků.“ „Áno, áno, dáme litránek mličánka, rohlánky máme čerstvoulinké a jedno jovínko.“ Žádný div, že když se mě doma ptali, kde jsem dnes byla tak dlouho, odpovídala jsem: „U jovínka hovínka.“

Rajská hudba pro dětské ucho naopak zněla, když jsem od „jovínka hovínka“ musela jít ještě pro zeleninu

k paní Koblihové, tedy ke Koblišce. Vyličít tuto personu lze snad jen takto – prsa, prsa, břicho, břicho, zadek, zadek. To vše v neuvěřitelně ušmudlaném modrém plášti. Na otázku, zda nemá větší brambory, odpovídala lakonicky: „Jaky hovna mně dali, takovy prodávám.“ Zákaznice chtěla půl kila rybízu, Kobliška ucedila koutkem: „Čtvrt, vic tam toho není, to na dně už je jenom sračka.“ Jaký nádherný opak jovínka! Ale rodiče nás k ní moc často neposílali. Bodejť, jak potom vysvětlovat robátkům, že ta obrovská paní smí beztestně používat libozvučná, leč zakázaná slova?

K návštěvám mlékárny u Matyků patří nerozlučně i vzpomínka na koně. Nebudu líčit valník a úctyhodný pár valachů, ani nápad!

Já i Věra jsme hodně četly, rády chodily do kina a poslouchaly rozhlasové hry pro děti. A všechny tyto podněty k rozvinutí fantazie jsme ještě raději přetvářely v nekonečných hrách. A tak jsme si jednou udělaly koně. Hůlky patričné délky jsme na jednom konci přizdobily bohatou hřívou z nastříhaných novin, na druhém konci byl z téhož materiálu ocas. Vprostřed se hůlka omotala nějakým hadrem a luxusní, stříbrem

*Mlékárna u Matyků, jak si ji v zadání Pavla Kachlíře „představuje“ umělá inteligence.
(zdroj: OpenAI)*

pobité sedlo bylo na světě. Pod hřívou provázek jako uzda a jelo se. Když dnes potkávám osmileté slečny, zjevně přemýšlející o tom, jak vyhrát „Miss poupě“, říkám si, jak by se tvářily na evidentního dementa na koni-hůlce. Ale ono to asi nejde srovnávat. A taky proč? My jsme zažily spoustu nádherných vyjížděk koňmo, i do té mlékárny jsme nechodily pěšky, ale jezdily a vždycky jsme koně pečlivě uvázaly, aby nám neutekli. Taky, když jsme chtěly jedna druhou přilákat ven, nevolaly jsme na sebe, ale hezky jsme pod oknem zařehtaly.

Když se naše mírná Hloučela přecej jen v předjaří rozvodnila, přes přísný zákaz jsme chodily koně plavit. A můj

oř mi jednou uplaval, a když jsem se jej snažila zachránit, zahučela jsem do vody po kolena. V tu chvíli jsem si vzpomněla na všechny ty zákazy, a protože Věra byla dítě opatřené klíčem od domu, kde v tu dobu nikdo nebyl, vydaly jsme se zahlazovat stopy hříchu. Mokrý boty pod kamna, punčocháče jsme zavěsily nad otevřený popelník na dvířka od trouby, tepláky na věšák na utěrky a věnovaly jsme se hře. A když přišla Věřina maminka domů, nastal tanec. Vlastně taneček oproti tomu, co následovalo u nás, když jsem se připlížila s provinilou tváří, v ruce mokré punčocháče, které byly na špičkách ohořelé a doutnaly.

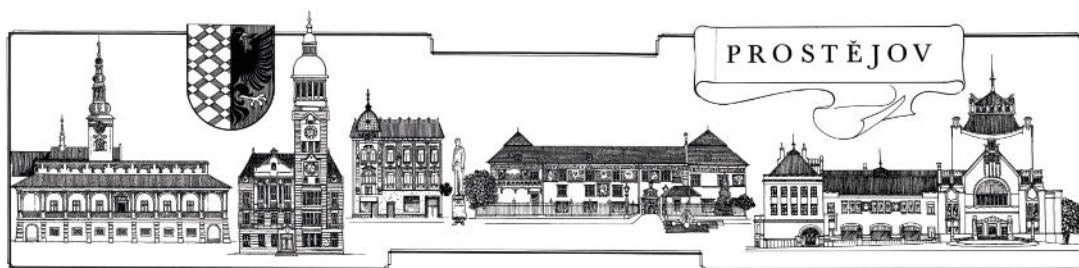
A koně nám zakázali taky.

Jana Hrušková
(1948, Prostějov)

„Od malička jsem se díky rodičům pohybovala v oblasti kultury, hlavně divadla. A především Divadla Hanácké obce, kde táta působil jako jednatel a inspicient a maminka jako herečka a později režisérka. S divadlem jsem přestala, když jsem nastoupila do Kulturního klubu DUHA a koníček se začal překrývat s povoláním. Už v hodně dospělém věku mě kamarádky přemluvily, abych zapsala naše společné zážitky. Vznikly povídky o všem možném – o dětství, rodině, rodném městě a jeho svérázných postavičkách... Píšu dodnes a pořád mě to baví.“

Pavel Kachlír
(1982, Mariánské Lázně)

Autor koláží a AI obrázků pro povídky Jany Hruškové a zároveň tvůrce grafické podoby tohoto věstníku. Narodil se blízko západočeských Mariánských Lázní. V Prostějově žije od roku 2009. V téže době začal rozvíjet své dovednosti na poli grafických prací. Sazba věstníku „Řádky PRO Vás“ je pro něj první tohoto druhu.

REDAKČNÍ RADA

*Jan Jankůj
Marek Moudrý
Lenka Sehnalová
Oldřich Václavík
Kristina Veselá*

kontaktní e-mail: radkyprovas@gmail.com

*Časopis Řádky PRO vás vyšel díky příspěvku Nadačního
fondu sportu, kultury a vzdělávání Prostějov a veřejné
finanční podpoře Komise pro kulturu Statutárního města
Prostějov.*

Autorka kresby na této straně: Alice Komárková

Sazba a grafická úprava: Pavel Kachlír

Vytištěno firmou Copy Point, Netušilova 1619/9, Prostějov

e-mail: obchod@copypoint.cz, tel.: +420 774 815 248

Počet výtisků: 400 kusů

